תלמוד ירושלמי · מפרשים · תוספות הרי״ד על תלמוד ירושלמי · סדר זרעים

תוספות הרי"ד על תלמוד ירושלמי מעשרות

רבי יעקב דוד ב"ר זאב [הרידב"ז] וילובסקי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

תוספות הרי"ד על תלמוד ירושלמי מעשרות

רבי יעקב דוד ב"ר זאב [הרידב"ז] וילובסקי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/תוספות-הריד-על-תלמוד-ירושלמי-מעשרות/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה א 4
פרק ב 8
הלכה א 8
פרק ג 17
הלכה א 17

פרק א

הלכה א

דף א ע"ב ר"ח אמר הפקיר קמה וחזר וזכה בה ועבר והפריש ממנה תרומה ה"ז תרומה מה בין קמה לשיבלין קמה וכו' שבלין עבר והפריש מהן תרומה ה"ז תרומה ר"ח בשם ר"ח אף בהקדש כן מיליהון דרבנן פליגין דאר"י בשם ר"י ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך במה שיש לך ואין לו את חייב ליתן לו יצא הפקר שידך וידו שוין בו אר"י חבורה הי' מקשה הרי הקדש הרי אין ידך וידו שוין בו כמו שידך וידו שוין בו אר"א במה אנן קיימין אם בשנתמרח הכרי ברשות ההקדש אמרה תורה ראשית דגנך ולא של הקדש ראשית דגנך ולא של הפקר אלא כי אנן קיימין כשהפקיר שבלים וחזר וזכה בהן בהפקר פטור ובהקדש חייב בהפקר פטור מההיא דאר"י בשם ר"י ובא הלוי וגו' בהקדש חייב מן הדא הקדיש קמה ופדה קמה וכו' מה בין הקדש ומה בין הפקר הפקר יצא ידי בעלים הקדש לא יצא ידי הגזבר אר"א אף ידי הבעלים לא יצא מאחר שאומרין לו פדה את ראשון ע"כ. והירושלמי הזה צריך ביאור דמאוד קשה לשיטת ר"ח דס"ל אף בהקדש כן דהקדיש שבלים וחזר וזכה בהן פטור אף שלא נתמרח ברשות הקדש כמו הפקר הא באמת משנה מפורשת היא הקדיש קמה ופדה קמה עומרין ופדה עומרין חייב וכמו דמקשה הירושלמי באמת ונראה לפענ"ד לפרש בע"ה בטוב טעם דלכאורה נדייק מאי מסיים הירושלמי הפקר יצא ידי בעלים הקדש לא יצא ידי הגזבר אמאי נקט הגזבר הו"ל למימר הקדש לא יצא מרשות הקדש אלא הענין הוא כך דר"ח ס"ל דהקדיש שבלים וחזר וזכה בהן פטור מן הטעם דאין ידך וידו שוים בו כמו שידך וידו שוים בו [ולכאורה יש מקום לומר דר"ח פוטר בהפקיר שבלים וחזר וזכה בהן אף לאחר מירוח דהגם דנתחייב לאחר מירוח מ"מ ההפקר פוטרו מן הטעם דר"י בשם ר"י. ולכאורה יש לדייק מירושלמי דפריך אהקדש מהקדיש קמה ופדה קמה עומרין ופדה עומרין דהוא מסיפא דע"כ מקמה לא קשה כלום וע"כ פי' המפרש דמקשה מסיפא דהוא עומרין ופדה עומרין ועכ"ז אין רוחי שקטה מזה דמאי קושיא מעומרין דהא המשנה הזו מיירי בפיאה ופיאה קצירת שבולת הראשונה מחייבת בפיאה ועומרין הוי כמו לאחר מירוח כמו דגרסינן בירושלמי בפ"ק דמס' פיאה אר"י קצירת שבולת הראשונה דומה למירוח וא"כ מיירי לאחר מירוח ובלאחר מירוח אף בהפקר חייב במעשרו' וא"כ מאי פריך וא"ל דסמיך אסיפא דסיפא כיוצא בו המקדיש פירותיו עד שלא באו לעונת המעשרות ופדאן חייבין משבאו לעונת המעשרות ופדאן חייבין ז"א דהא הך כיוצא בו המקדיש פירותיו עד שלא באו לעונת המעשרות שנוי' ב' פעמים במשנה בפיאה פ"ד מ"ה ובחלה פ"ג מ"ג ופריך

הירושלמי ולמה תנינן חרי זימני ומשני אחת למירוח ואחת לשליש וכו'. ר' בא מפרש לחלה למירוח לפיאה לשליש עיין בשנו"א ז"ל דמפרש בטוב טעם דב' זמנים לתבואה במס' מעשרות פ"א אחת לשליש לענין אכילת קבע ולמירוח הוא זמן ב' לענין אכילת ארעי וצריך להיות ב' הזמנים ביד הבע"ב אבל בזמן אחד מן אלו הזמנים אם היה תחת יד הקדש הרי פטור לפיכך בפיאה מיירי מענין הזמן הראשון באם הקדיש במחובר קודם הבאת שליש ופדאה חייבת לאחר שהביאה שליש ופדאה חייבת ובחלה מיירי בהזמן של הגורן דהוא מירוח דאם פדאה קודם מירוח והקדישה אחר שהביאה שליש ופדאה בין שליש למירוח חייבת ואם הקדיש אחר מירוח ופדאה חייבת דאין פטור בהקדש רק אם הי' ב' הזמנים תחת יד הקדש וא"כ הו"ל לאתויי הך משנה דחלה המתחלת הקדיש עיסתו עד שלא גילגלה דשם מסיק כיוצא בו המקדיש פירותיו דשם מיירי לענין מירוח ואם הקדיש קודם המירוח ופדאה חייבת והוא שבלים דמוכח מהך מתניתין דהקדיש שבלין וחזר וזכה בהן חייב דאי מהך מתניתין דפיאה לא מוכח מידי דהאי עד שלא באו לעונת המעשרות משמע קודם הבאת שליש דהוא בקמה ובקמה גם בהפקר לא פקע חיוב התרומה והגמ' בא להוכיח דהפקיר שבלין וחזר וזכה בהן בהפקר פטור ובהקדש חייב ומאי הוכחה איכא על שיבלים בהך דינא דהך מתניתין דפיאה דמיירי בקמה וגם א"ל דפריך מן משבאו לעונת המעשרות ופדאן חייבין והא מזה נמי לאו הוכחה לענין הפקיר שבלין דאימא נמי מיירי בקמה כיון דהך מתניתין מיירי במחובר] מ"מ קשה מאד לומר דר"ח ס"ל בהפקיר שבלין לאחר מירוח פטור דכן כתבו כל הפוסקים ראשונים ז"ל עיין בר"ש ז"ל בפיאה פ"א דאם הפקיר לאחר מירוח חייב לכולא עלמא כיון דנתחייב במעשר תו לא פקעה. וע"כ הירושלמי פריך מסיפא דסיפא דהך בבא דמשבאו לעונת המעשרות ופדאן חייבין ומשמע ע"כ מכיון דמשבאו לעונח המעשרות לעולם חייב אף בשיבלין והקרא דובא הלוי ממעט הפקר דידך וידו שוין בו דאין לו בעלים וקרא קאמר חלק עמך משמע דיש לו בעלים וכן בהקדש ג"כ אין לו בעלים והכל שוין בו דאין ידך וידו שוין והכל שוין דהא אין להקדש בעלים וע"ז משני דלא דמי הפקר להקדש דבהפקר יצא ידי בעלים והוי כההיא דגרסינן במס' תרומות בירושלמי אתם פרט לתורם שאינו שלו מה את עביד לי' כתורם שאינו שלו או כתורם של חבירו מה נפיק מביניהון הפקיר כריו ומרחו וחזר וזכה בו [והנו"י ז"ל גריס דמירחו קודם הפקר והדין עמו] אין תעבדיני' כתורם שאינו שלו אין תרומתו תרומה ואין תעבדיני' כתורם של חבירו תרומתו תרומה פי' דמיבעיא ליה במה עיקר הקפדה אם עיקר הקפדה דלא יהא תורם את של חבירו ודוקא בדבר שהוא של חבירו או דהקפדה אף בדבר שאינו של חבירו ונ"מ בתורם דבר

הפקר אם קפדינן על של חבירו דוקא לפיכך בהפקר הוי תרומה ואם קפדינן בדבר שאינו שלו בהפקר נמי אינה תרומה ופשיט נשמיעיני' מן הדא הגונב תרומת הקדש ואכלה משלם שני חומשין וקרן אחד שאין בהקדש תשלומי כפל מני התורם לאו הגזבר ואת אמרת תרומתו תרומה הרי דלא כתורם של חבירו כלומר דהקדש דמי להפקר דלפיכך יכול הגזבר לתרום משום דלא הוי של חבירו אלא שאינו שלו ועיקר הקפדה על של חבירו ע"כ גבי הפקר נמי הוי תרומתו תרומה וכו' אר"א גיזבר כמאן דאינון בעלים ודלא כר"י דר"י אומר הוא גיזבר הוא אחר ע"כ כלומר דבהקדש חשיב הגיזבר כבעלים וא"כ לא דמי הפקר להקדש ומצינו מחלוקת האמוראים בזה אם גיזבר כבעלים או כאחר וע"כ ר"ח סבר כמ"ד גיזבר כאחר וא"כ הקדש אין לי בעלים כמו הפקר והגם דבזה אינו שוה הקדש להפקר דהפקר ידך וידו שוין בו והקדש אין ידך וידו שוים מ"מ כיון דהקדש אין לו בעלים כמו הפקר ואין ידך וידו שוים בו כמו שידך וידו שוים בו וא"כ כמו דפטור בהפקר מהאי קרא דובא הלוי כן נמי בהקדש פטור מקרא דובא הלוי וע"ז פריך ממתניתין ופריך כ"ז קשה מה בין הפקר מה בין הקדש ושפיר קאמר ר"ח וע"ז משני דלא כמו שסובר ר"ת דהקדש הוי כמו הפקר ז"א דהפקר אין לו בעלים אבל הקדש יש לו בעלים דהוא הגיזבר דגיזבר כמו דאינון בעלים ומדויק מאוד הפקר יצא ידי הבעלים הקדש לא יצא ידי הגיזבר ולא נקרא הקדש אין לו בעלים כמו הפקר דהפקר יצא ידי הבעלים אבל הקדש יש לו גיזבר וגיזבר כמו דאינון בעלים. ולפ"ז קשה על ר"ח דהאיך פליג על המתניתי ז"א משום דהך פלוגתא דאמוראים אם הקדש יש לו בעלים דהוא כגיזבר או דדמי להפקר ואין לו בעלים הוא פלוגתא ג"כ בין תנאים דגרסינן במס' ב"ק דף ע"ו אמרי בשלמא אטביחה לא מחייב דכי קטבח דהקדש קטבח לא דמרי קטבח אבל אמכירה לחייב מה לי מכרו להדיוט מה לי מכרו לשמים וכו' אמרי מכרו להדיוט מעיקרא תורא דראובן והשתא תורא דשמעון מכרו לשמים מעיקרא תורא דראובן והשתא דראובן ע"כ וגרסינן בברייתא דף ע"ט גנב ומכר והקדיש וכו' מה לי מכרו להדיוט מה לי מכרו לשמים ע"כ ומקשים התוס' ז"ל ע"ז מברייתא למתניתין דמתניתין פוטר על ההקדש ובברייתא מחייב על ההקדש ומתרצים התוס' ז"ל לחלק בין קדשי בדק הבית לקדשי מזבח דבקדשי מזבח לא חשיב הקדש כמכירה ובקדשי ב"ה חשיב כמכירה עיי"ש והרמב"ם ז"ל פסק דהקדש לא חשיב כמכירה אף בקדשי ב"ה ולעולם פטור מן ד' וה' על הקדש ותמהו נושאי כליו של הרמב"ם ז"ל הוא ע"כ מוכרח לחלק בין קדשי מזבח לב"ה ונראה לפענ"ד דשפיר אזיל הרמב"ם ז"ל לשיטתו דפסק בפ"ח מה' נזקי ממון כהך ברייתא המובא במס' ב"ק (דף י"ג ע"ב ודף מ"ד ע"ב) באין פלוגתא להלכה פסוקה יתר ע"כ אר"י אפילו נגח ואח"כ

הקדיש נגח ואח"כ הפקיר פטור שנאמר והועד בבעליו וגו' עד שתהא מיתה והעמדה בדין שוין כאחד ופי' הרמב"ם ז"ל דכוונתו דיהא לו לו בעלים דהועד בבעליו כתיב ואם מכר קודם גמר דין חייב ודפטור רק בהפקיר והקדיש דאין לו בעלים עי' בלח"מ ז"ל דכתב כן וכן מבואר בהרמב"ם ז"ל מפורש. א"כ לפנינו דהקדש אין לו בעלים כמו הפקר וא"כ ע"כ דאין הלכה כהך ברייתא דדף ע"ט דגבי ארבעה וחמשה חייב בהקדש לב"ה דלו יהא דיצא מרשות הבעלים ולא אמרינן מעיקרא תורא דראובן והשתא תורא דראובן בהקדש ב"ה מ"מ לא נכנס לרשות בעלים דהגיזבר לאו כבעלים וחשיב הקדש כמו הפקר דיצא מיד הבעלים וע"כ פטור בנגח ואח"כ הפקיר ונגח ואח"כ הקדיש משום דאין לו בעלים ואילו מכר לאחר חייב ורק כל פטורא דהפקר משום דאין לו בעלים ובעינן והועד בבעליו ודכותיה הקדש אלמא חשיב הקדש כמו הפקר דאין לו בעלים וע"כ דפטור מד' וה' בגנב והקדיש אפילו בקדשי ב"ה משום דאין לו בעלים. ואילו גנב והפקיר בודאי פטור מד' וה' כן נמי בהקדיש דלא חשיב הקדש כמכירה והא דבעי הגמ' למימר דלפיכך פטור במתניתין אהקדש דלא חשיב מכירה משום דמעיקרא תורא דראובן והשתא תורא דראובן היא לשיטת ר"י דכבר כתבו התוס' ז"ל דהך קושית הגמרא מה לי מכרו להדיוט מה לי מכרו לשמים קאי אליבא דר"י דרשב"ל אוקי בדף ס"ח ע"ב כשהקדשו בעלים ביד הגנב. וא"כ שפיר פריך הגמרא דר"י ס"ל במס' חלה ומעשרות דגיזבר כבעלים וא"כ שפיר פריך מה לי מכרו להדיוט מה לי מכרו לשמים דלא תשיב כהפקר אלא כמכירה דגזבר כבעלים ומשני מעיקרא תורא דראובן והשתא תורא דראובן ולא נפיק מרשות המקדיש אבל לפי מה דקיי"ל דנגח ואח"כ הפקיר ונגח ואח"כ הקדיש פטור וע"כ ס"ל דגזבר כאחר ולא כבעלים ולפ"ז אפי' בהקדש ב"ה דנפיק מרשות המקדיש נמי פטור מטעם דלא חשיב כמכירה ולפ"ז הברייתא דדף ע"ט דס"ל דגנב והקדיש משלם תשלומי כפל גבי הקדש ב"ה דחשיב כמכירה ע"כ דס"ל דגזבר כבעלים. וע"כ לא קשה על ר"ח דמה יעשה בהך מתניתין דהקדיש קמה וכו' דז"א דר"ח ס"ל דגיזבר כאחר הוא ולפיכך מדמי הקדש להפקר כמו בהפקר אין לו בעלים וידך וידו שוים כן נמי בהקדש דאין לו בעלים ולא קשה ממתניתין דהקדיש קמה וכו' ז"א דס"ל כהך תנא דס"ל דגיזבר כאחר ע"כ דמי הקדש להפקר אבל הגמ' דפריך באמת על המתניתין דהקדיש קמה מה בין הקדש להפקר וע"ז משני הפקר יצא ידי הבעלים אבל הקדש לא יצא ידי בעלים דהוא הגיזבר ס"ל דגיזבר כבעלים ולפיכך לא קשה על ר"ח דהוא ס"ל כמ"ד דגיזבר כאחר. [ובזה ניחא נמי הירושלמי דפ"ג דפאה ופ"ד דפסחים הנוטע כרם להקדש פטור מן הערלה ומן הרבעי וכו' וחייב בשביעית ר"ז בשם ר"י ושבתה הארץ וגו' ר"ח ב"א בעי

קומי ר"מ לאוכלו בלא פדיון אי אפשר שאי אפשר להקדש לצאת בלא פדיון ולפדותו אין אתה יכול לו נמצא כלוקח לו קורדום מדמי שביעית א"ל הגיזבר מחלפן ביד אחר עכ"ל פי' דרך חליפין הדמים מותרין כן פי' בנו"י ז"ל ולכאורה קשה הא איתא בת"כ ומובא בתוס' ז"ל במס' יבמות דף כ"ב ובסוכה דף מ' ע"ב דאוכלין מן המופקר אבל לא מן המשומר ואם לא הפקיר פירותיו אסורין באכילה א"כ לפי זה האיך יאכל האוה קדש לא הפקירו והתוס' ז"ל מקשים אהא דשומרי ספיחין מהך דת"כ דהא אין אוכלין מן המשומר ומתרצים דלא מנעו בני אדם ליקח ואם הי' אדם רוצה ליקח לא היו מונעים רק ששמרו מחי' ועוף ואדם בלא"ה לא נטל כיון דידע ששומר לעומר וא"כ לא הוי מן המשומר דהא הבעה"ב הפקירו והקדש לא מנע שום אדם מליקח ועיי' בתוס' ז"ל ב"מ דף נ"ח ע"א הרי דס"ל להתוס' ז"ל בהך תירוצא דמשומר להק"ש אסור להדיוט עיי' בתוס' ב"מ נ"מ וא"כ הכא ההקדש לא הפקירו דהא אין הקדש יוצא בלא פדיון ובודאי הי' מונע הגזבר ביד אחר מליקח וא"כ האיך מותר להדיוט והא לא הוי מן המופקר. אבל לפי דברינו ניחא דע"כ לא בעינן מן המופקר אלא בדבר שיש לו בעלים אבל בהקדש דאין לו בעלים לא בעינן מן המופקר מכיון שאין ידך וידו שוים בו כמו שידך וידו שוים בו ועד כאן לא מקשים התוס' ז"ל אלא אשומרי ספיחים דנהי דהקדש לא חשיבי בעלים מ"מ מכיון ששומרים הוי מן המשומר אבל כשאין שומרים הגם דלא הפקירו מ"מ אין לו בעלים]. ומ"מ הרמב"ם ז"ל ס"ל כהך מתניתין דהקדיש קמה וכו' ומחלק בין הפקר להקדש דבהפקר פטור ובהקדש חייב ומחלק כההיא דר' אבין דהקדש לא יצא ידי הבעלים מאחר שאומר לו פדה את ראשון כלומר דאין ידו שוה כידך דידך קרוב לו יותר לפדותו ראשון מאחר ולא חשיבי ידך וידו שוין בו:

סליק פירקא בס"ד

פרק ב

הלכה א

צא ולקוט לך וכו' אוכל כדרכו והוא פטור וכו' בד"א בע"ה אבל בחבר אוכל ואינו צריך לעשר דברי רבי רשב"ג אומר בד"א בע"ה אבל בחבר מתקן ודאי שלא נחשדו חברים לתרום שלא מן המוקף אמר רבי רואה אני את דברי מדברי רשב"ג מוטב שיתרמו שלא מן המוקף ולא להאכיל לע"ה טבלים. אר"ז מדברי שניהן אפילו חבר ששולח לחבר צריך לעשר הוין בעין מימר מ"ד שלא נחשדו חברים לתרום שלא מן המוקף וזה חבר צריך הוא לעשר ומ"ד מוטב שיתרמו שלא מן המוקף ולא להאכיל לע"ה טבלים וזה

חבר צריך הוא לעשר וכו' עד סוף הסוגיא מפני אחד שהוא מתקן נקרא חבר. הסוגיא הזאת חמורה ולא הבנתי פי' המפרשים ז"ל. ונראה לפענ"ד לפרש בע"ה ע"פ מה דגרסינן במס' עירובין דף ל"ב כל הסוגיא הזאת וה"ג שם וא"ל רבי מוטב לתרום שלא מן המוקף ולא להאכיל לע"ה טבלים במאי קמיפלגי רבי סבר ניחא לי' לחבר דליעבד הוא איסורא קלילא ולא ליעבד ע"ה איסורא רבה ורשב"ג סבר ניחא לי' לחבר דליעבד ע"ה איסורא רבה ואיהו אפילו איסורא קלילא לא ליעבד ע"כ ויש לדקדק מאד מאי דמסיק בגמ' במאי קמיפלגי רבי סבר ניחא וכו' ורשב"ג סבר ניחא וכו' וקשה מאי מחדש בזה הא כבר אמר לעיל בברייתא גופי' א"ר וכו' מוטב שיתרמו שלא מן המוקף ואל יאכילו לע"ה טבלים ע"כ וא"כ מפורש פלוגתתן דרבי ס"ל דמוטב לתרום שלא מן המוקף מלהאכיל לע"ה טבלים ורשב"ג סבר להיפוך דלא יתרום שלא מן המוקף בשביל ע"ה וא"כ מאי מחדש בזה דמסיק במאי קמיפלגי רבי סבר ניחא לחבר וכו' ורשב"ג סבר ניחא וכו' הא כבר שמעינן זאת למעלה בברייתא ובכ"מ דקאמר במאי קמיפלגי הוא מסביר הטעם שלהם או דמחדש חידוש בדין אבל הכא צריך להבין מאי קמ"ל בזה דמסיק במאי קמיפלגי. וראיתי במהרא"פ ז"ל דמרגיש בזה ומפרש דקמ"ל דלא תימא דקמיפלגי באומד דעת של החבר אם אמדינן דעתו כך או כך ע"ז קמ"ל דגם בעיקר הדין קמיפלגי האיך צריך באמת החבר לעשות. וזה דוחק דהא מלישנא דברייתא דאמר רבי נראין דברי מדברי אבא מוטב שיתרמו שלא מן המוקף ולא להאכיל לע"ה טבלים משמע דעיקר דינא הוא ובמה שמעינן יותר מלשון ניחא לי' לחבר מבלשון מוטב שיתרמו אדרבה לשון מוטב שיתרמו משמע יותר שהוא ע"פ דין גמור:

ונראה לפענ"ד בע"ה לפרש ע"פ מה דגרסינן בירושלמי בפ"ג דפסחים לבתר המשנה די"ד שחל להיות בשבת אתיא דר"מ כר"א ורובה מן דר"א דר"א אומר שלא יבא לידי ב"י וב"י ור"מ אומר שלא יבוא לספק ב"י וב"י ע"כ פי' דגרסינן בירושלמי גבי כיצד מפרישין חלה בטומאה ביו"ט פלוגתא דר"א ור"י דר"א ס"ל דמניח אחת בתמר לשם חלה ונשרפת א"ל ר"י ולא נמצאת כשורף קדשים ביו"ט א"ל ר"א לדבריך הרי הוא עובר בב"י וב"י א"ל מותר לעבור מצוה בל"ת שלא באת לפניו ממצוה בל"ת שבאת לפניו א"ר פינחס אתיין אילין פלוגתא כהדין פלוגתא דתנינן תמן הניתנין למטה וכו' א"ל ר"א לדבריך הרי הוא עובר על בל תגרע א"ל מוטב לעבור מצוה בל"ת שלא באת לפניו וכו' ע"כ נמצא דר"א ס"ל דמוטב לעבור על שריפת קדשים ביו"ט מלעבור על ב"י וב"י ע"ז קאמר דאתיא דר"מ כר"א ורובה מן דר"א פי' ויותר מן דר"א דר"א אומר שלא יבוא לידי ב"י וב"י ודאי ע"כ מתיר שריפת קדשים ביו"ט ור"מ ס"ל עוד יותר אפילו מפני ספק ב"י וב"י

מותר לעבור על שריפת קדשים בחול ואתיא חכמים כר' יהושע ורובה מר"י דר"י אמר אין שורפין את הקדשים ביו"ט וחכמים אומרים אפילו בחול אין שורפין את הקדשים ע"כ וקשה ממאי דרבנן בשיטת ר"י דלמא ס"ל כר"א דמוטב לעבור על שריפת קדשים מלעבור על ב"י וב"י והא דס"ל לרבנן דאסור לשרוף קדשים קודם השבת משום דס"ל דאין כאן חשש דב"י וב"י דהא ס"ל דמבער בזמניה בשבת גופיה ואפי' בחולין ג"כ ס"ל דמבערין בזמנו אבל אי היה באמת החשש דב"י וב"י היו ס"ל ג"כ כר"א דמותר לעבור על שריפת קדשים מלעבור על ב" וב"י וקשה מאד להבין הסוגיא הזאת וא"ל דטעמא דרבנן דס"ל דמבערין בזמנו משום דס"ל דלא איכפת לן על ב"י כיון דאינו מחויב לבער קודם הזמן אפילו בחולין ונמצא דכשעבר על ב"י אנוס הוא ז"א דזה לא הוי אנוס דהא יש לו תקנה בביטול כדפירש"י ז"ל דף י"ג ורק חיישינן שמא יפשע ולא יבטל כדאיתא בפ"ק כיון דלאו זמן איסורו הוא ולאו זמן ביעורו הוא דלמא פשע ולא מבטל נמצא דפושע הוא על ב"י ולא אנוס ואי ס"ד דיש כאן חשש דב"י אליבא דרבנן א"כ אמאי אמרי אפילו בחולין דמבער בזמנו כיון דיש חשש דב"י הרי מחויב לבער קודם השבת אלא ע"כ דרבנן לא חיישי כלל לב"י דס"ל דרשאי לבער בזמנו. ע"כ נראה לפענ"ד דשיטת הירושלמי הוא ענין אחר בענין פלוגתא דר"א ור"י גבי מתן ד' דשיטת הבבלי הוא דפליגי במוטב לעבור בשב ואל תעשה מן קום ועשה ושיטת הירושלמי אינו כן דלא גרסינן כמו בבבלי בדברי ר"י כשלא נתת עברת על בל תגרע ולא עשית מעשה בידים כשנתת עברת על בל תוסיף ועשית מעשה בידים אלא הכי גרסינן מוטב לעבור במצוה בל"ת שלא באת לפניו ממצוה בל"ת שבאת לפניו ותיבות הללו ענין אחר הוא ואפילו בששניהם קום ועשה או בששניהם שוא"ת נמי שייך פלוגתתן כמו הברייתא המובא בירושלמי בפ"ג דפסחים גבי כיצד מפרישין דלשיטת ר"א מערים ומשייר אחת בתנור ונשרפת ממילא א"ל ר"א לדבריך הרי הוא עובר משום ב"י וב"י א"ל ר' לדבריך הרי הוא עובר משום שריפת קדשים ביו"ט מוטב לעבור מצוה בל"ת שלא באת לפנינו ממצוה בל"ת שבאת לפנינו והתם תרווייהו שוא"ת דהא שריפת קדשים ביו"ט הכא הוא בשוא"ת דמאליהן נשרפין ואעפ"כ יש בזה האיסור דשריפת קדשים ביו"ט דקיי"ל דאפילו במאליהן אסור לשרוף קדשים ביו"ט כדאיתא בירושלמי פ"ב דמס' שבת אר"ח זאת אומרת דאסור להציל האור במדורת קדשים [בע"ש] והיא הולכת ודולקת בשבת כדמסיק שם בשבת כתיב לא תעשה כל מלאכה נעשית היא מאליה ברם הכא התורה אמרה אין שורפין את הקדשים ביו"ט וכ"ש בשבת עיי"ש דאפילו נשרף מאליו אסור גבי שריפת קדשים בשבת והכא בהאי ברייתא דתרווייהו שוא"ת ושייך ג"כ פלוגתא דר"א ור"י וס"ל לר"י דמוטב לעבור

מצוה בל"ת שלא באת לפניו ממצוה בל"ת שבאת לפניו וע"כ דאין זה דוקא בקום ועשה ושוא"ת אלא אפי' בששניהן שוא"ת וכן נמי בששניהן בקום ועשה נמי שייך הפלוגתא דענין מוטב לעבור מצוה בל"ת שלא באת לפנינו ממצוה בל"ת שבאת לפנינו הוא אינו כמו שפירשו המפרשים ז"ל דזהו כש"ס דילן דמוטב לעבור בשוא"ת מקום ועשה ז"א אלא כמו דגרסינן בירושלמי במס' עירובין פ"י בענין שרץ שנמצא במקדש מוטב לעבור מצוה בל"ת שלא באת לידו ממצוה בל"ת שבאת לפניו והתם הפי' מבואר היטב וכ"כ שם הק"ע ז"ל דמוטב לעבור במצות ל"ת שאינה בידו להזהר ממנה ממצות ל"ת שהיא עדיין לפניו ובידו להזהר ממנה וס"ל לר' יהושע דאסור לתקן ל"ת שהיא כבר אינה בידו בל"ת שהיא עדיין לפניו ובידו להזהר ממנה ואינו תלוי בשוא"ת וקום ועשה אלא דאסור לתקן ל"ת שכבר אינו בידו בל"ת שהיא עדיין לפניו בין ששניהם קום ועשה בין ששניהם שוא"ת לפיכך גבי כיצד מפרישין דפליגי ר"א ור"י כנ"ל הוא אפילו ששניהם שוא"ת ס"ל לר"י דמוטב לעבור בב"י וב"י שהיא כבר אינה בידו ולא יתקן אותה ע"י שריפת קדשים שהיא עדיין לפניו ובידו הוא שלא יבוא להל"ת זו. ועפ"ז יתבאר הירושלמי דאתיא דרבנן כר"י ורובה מר' יהושע דר"י אמר אין שורפין את הקדשים ביו"ט ורבנן אמרי אפילו בחול אין שורפין את הקדשים והוא דהא דס"ל לרבין דמבער בזמנו לאו משום דמפרר וזורה לרוח ומטיל בים הוא רק מדרבנן ז"א דמפרר וזורה לרוח ומטיל בים הוא בודאי מלאכה דאורייתא גמורה ובודאי בז' של פסח שחל להיות בשבת אסור לפרר לרוח וזורה לים כמו שכתב הגאון החסיד מו"ה ר' שמואל אבוהב ז"ל מובא בתשובת ח"צ ז"ל סי' מ"ב הגם דהח"צ ז"ל הקשה שם עליו דלמה אסור מן התורה כיון דלרבנן השבתתו בכל דבר א"כ מדאורייתא שרי להטיל לים אבל מה אעשה דלפענ"ד הדין עם החסיד ר"ש אבוהב ז"ל דמדאורייתא אסור לזורו לרוח ולהטיל בים דכן מבואר בהדיא בירושלמי במס' שבת פ' כלל גדול דכל דבר דמחוסר לרוח חייב משום זורה וכבר הקשה שם בגליון הש"ס על הח"צ ז"ל דמתיר בשביעי של פסח שחל להיות בשבת לפרר ולזורה לרוח הא מהאי ירושלמי מבורר דהוי תולדה דזורה וכן נמי בלפרר ולהטיל לים נמי הוי מלאכה גמורה דאורייתא לשיטת הרשב"א ז"ל והרא"ם ז"ל דס"ל דפירור הוי תולדה דטחינה אפי' פירור דלחם כמבואר בשלטי הגבורים ז"ל בפ' כלל גדול. ואפי' לשיטת הגה"מ והמרדכי והר"ן ז"ל דס"ל דלא שייך טחינה בלחם כמבואר בשו"ע או"ח סי' שכ"א מ"מ מודו דבחטים הוי פירור מלאכ' גמורה תולדה דטחינה וכיון דקיי"ל במס' פסחים דף כ"ח הא בחיטי הא בנהמא דבחיטי בעי פירור לכו"ע ודעת הרמב"ם ז"ל דמחלק כל חטה וחטה לחלקים דקים כמובא במג"א ז"ל סי' תמ"ה עיי"ש א"כ הוי מלאכה דאורייתא

וע"כ שפיר ס"ל להגאון החסיד ר"ש אבוהב ז"ל דז' של פסח שחל להיות בשבת אסור מדאורייתא לפרר ולזורה לרוח ולהטיל לים [וכן איתא במג"א ז"ל סי' תמ"ו דזורה לרוח הוי מלאכה דאורייתא] אך זה דוקא בשביעי של פסח שחל להיות בשבת אבל בי"ד שחל להיות בשבת דתשביתו בזמנו בודאי דוחה שבת דהא ביבמות דף ו' ע"ב בעי למילף ממילה ותמיד ומדחה שכן ישנן לפני הדבור משמע דאבל מצות תשביתו דישנו ג"כ לפני הדבור שפיר דוחה שבת כמו מילה בזמנו ותמיד בזמנו ואפילו בשאר מצות בזמנן נמי ילפינן ממילה ושאר קרבנות ציבור דדוחין את השבת כמו שכתבו בתוס' ז"ל שם דמצות בזמנן הקבועים בכל שנה דוחין את השבת דילפינן ממילה ושאר קרבנות ציבור עיי"ש ותמצא כן ולפיכך שופר ולולב לא דחי שבת בזמנו רק משום גזירה דרבה שמא יעבירנו ד' אמות בר"ה אבל בלא"ה הוי דוחה שבת והא דאסור העברה ד"א בר"ה משום דהוי רק מכשירין והראי' גבי הזאה במס' פסחים דף ס"ט פריך הגמרא ולר"א נעבריה דהא אמר ר"א מכשירי מצוה דוחין את השבת אלמא דמצוה בזמנו הי' מותר אף בשבת אפי' מלאכה דאורייתא כמו ד"א בר"ה רק משום מכשירין אסור אבל אי היה מגוף המצוה שרי אף בשבת מצוה בזמנו ודוקא בשביעי של פסח שחל להיות בשבת דלא הוי מצוה בזמנו אסור דלא ילפינן ממילה ותמיד דמילה גופא דוקא בזמנו דחי שבת וכן תמיד אבל מצוה שלא בזמנה כבר ילפינן מעולת שבת בשבתו דאין עולת חול בשבת אבל בארבעה עשר שחל להיות בשבת דהוי מצוה בזמנו שפיר דוחה את השבת ע"כ ס"ל לרבנן דדוחה את השבח ומבערין בזמנו כן היא שיטת חכמים ואך ר"מ ס"ל דאסור ונמצא השתא מבורר שיטת ר"מ וחכמים דלכו"ע הוי מלאכה דאורייתא הביעור ויש כאן חילול שבת אך עכ"ז מותר משום מצוה בזמנו לרבנן ור"מ ס"ל דאינו דוחה את השבת [ודעת בעה"מ ז"ל לא הבנתי במאי דמחלק בין חכמים לר"מ דפליגי בביעור חמץ דר"מ ס"ל בשריפה ע"כ אסור בשבת ורבנן ס"ל מפרר וזורה לרוח ומטיל בים ואין בזה אב מלאכה ע"כ מותר לא הבנתי החילוק מה בין שריפה למפרר וזורה לרוח ומטיל בים דהוי תולדה דטוחן וזורה ואפילו דיסבור בלחם דפירור לא הוי תולדה דטוחן אבל מה יעשה בחיטים וכן בזורה לרוח דמפורש דהוי מלאכה דאורייתא ומה שמבואר בלשונו הקדוש דאין בזה אב מלאכה מדדייק הל' אב מלאכה משמע דלא הוי אב מלאכה רק תולדה לא הבנתי החילוק שבין אב לתולדה וצ"ע לע"ע] אח"כ מצאתי בתשובת הגאון רע"א ז"ל דמעורר ג"כ על הבעה"מ ז"ל מהך ירושלמי דפ' כלל גדול וכתב ז"ל דהרז"ה ז"ל לא פסיק כהירושלמי ויש לו מקור בש"ס דילן דלא פסיק כהאי ירושלמי דפ' כלל גדול הנ"ל:

ועפ"ז מבואר הירושלמי היטב דאתיא דרבנן כר"י ורובה מר"י דר"י אמר אין שורפין את הקדשים ביו"ט ורבנן אמרו אף בחול אין שורפין את הקדשים דהא רבנן ס"ל דאסור לשרוף התרומה בע"ש אף אם ירצה משום אזהרה דמשמרת תרומותי ומוטב לו לבער בזמנו ולעבור על מלאכה דאורייתא של זורה וטוחן מלעבור על שריפת קדשים טהורין ולכאורה מוטב לעבור באיסור קל כדי לתקן איסור חמור כדקי"ל ביומא פ"ג מאכילין אותו הקל הקל וכדקי"ל אי נקצר העומר שלא כמצותו כשר אמאי דחישבת כדאיתא בתוס' ז"ל במס' מנחות דף ע"ב דבעינן דומיא דתמיד דלא אפשר מאתמול. בשלמא חולין אינו מחויב לבער משום הפסד שמא ימצא אוכלין אבל באינו חס על הפסד ורוצה לבערו למה אסור בתרומה הא כיון דאפשר מאתמול למה ידחה שבת. אלא ודאי דס"ל כשיטת ר"י דמוטב לעבור במצוה בל"ת שלא באת לפניו ממצוה בל"ת שבאת לפניו ואסור לתקן ל"ת שבאת לידו כבר ואינו יכול ליזהר ממנה ובע"כ אתיא במצות ל"ת שהיא עדיין לפניו ואימתי מאכילין הקל הקל דוקא כששתיהן לפניו אבל אם אחד אינו לפניו ואחד עדיין לפניו אסור לתקן הל"ת שאינה לפניו בהל"ת שהיא עדיין לפניו וה"נ לא אמרינן דלמה לו לעבור על חילול שבת מפני עשה דתשביתו מוטב לעבור בעשה דשריפת קדשים ולא יבוא לידי מלאכה דאורייתא ז"א לשיטת ר' יהושע דאסור לתקן ל"ת שהיא אינה לפניו בל"ת שהיא עדיין לפניו אפילו בששניהן קום ועשה וה"נ מוטב לו לבער בשבת דהתם מוכרח הוא לעבור על תולדה דזורה וטוחן ואין בידו שלא לעשות דהתורה כופה אותו בע"כ מלעבור על שריפת קדשים טהורין שהוא עדיין לפניו ואינו מוכרח הגם דיתקן בזה הל"ת של זורה וטוחן אסור לו לתקן ל"ת שלא באת לפניו בל"ת שהיא עדיין לפניו ע"כ שפיר אתיא חכמים בשיטת ר' יהושע. ועפ"ז לפי שיטת הש"ס דילן דפליגי ר"א ור"י בענין אחר דס"ל לר"י דמוטב לעבור בשוא"ת מקום ועשה אבל לא ס"ל להבבלי הך ענין דר"י דמוטב לעבור על מצוה בל"ת שלא באת לפניו ממצוה בל"ת שבאת לפניו ובכיצד מפרישין חלה בטומאה ביו"ט פליגי בפלוגתא אחריתא ונמצא דאין פלוגתתן של ר"א ור"י שייך רק בקום ועשה ובשוא"ת אבל לא בששניהן שוא"ת או קום ועשה כמו שמוכח במס' עירובין דף ק' ע"א וע"ב גבי מטפס ועולה דגרסינן שם עד כאן לא קאמר ר"י התם אלא דלא קעביד איסורא וכו' עיי"ש ותמצא דלא ס"ל להבבלי זאת בשיטת ר"י דמוטב לעבור בל"ת שלא באת לפניו מל"ת שבאת לפניו א"כ קשה מ"ט דחכמים דלמה אסור לשרוף תרומה מלפני השבת דהא מוטב לעבור על הקל הקל ומוטב לעבור על שריפת קדשים טהורין בחול ממלאכה דאורייתא בשבת ומותר לתקן ל"ת בהעברת ל"ת הקל אע"פ שזו היא לפניו וזו אינה לפניו אלא ע"כ דלא ס"ל כר"מ דס"ל רובה מדר"א

דאפילו לספק ב"י וב"י דע"כ לא מותר לר"א אלא מפני ודאי ב"י וב"י אבל לא מפני ספק ב"י וב"י ונמצא לפי שיטת הבבלי דאליבא דחכמים מוכרח דאסור לעבור על איסור קל מפני ספק איסור חמור ולשיטת ר"מ אינו מוכרח האיך הוא לשיטת הבבלי אם דטעמא כמו בירושלמי דמותר לעבור מפני ספק ב"י וב"י או דס"ל כר"י דכבר ביקשו ולא מצאו כדאיתא בדף י"ג עיי"ש אבל דאסור לעבור איסור קל מפני ספק איסור חמור. אבל שיטת הירושלמי מוכרח דלכו"ע מותר לעבור על איסור קל מפני ספק איסור חמור דלפיכך לא קאמרינן דחכמים ס"ל נמי כר' אליעזר כמו ר"מ רק דלא ס"ל האי דרובה מדר"א דאפילו מפני ספק ב"י וב"י והכא הוי ספק שמא ימצא אוכלין ולמה לן לאוקמה דרבנן כר' יהושע אלא ע"כ דאם היו ס"ל כר"א בודאי הוי ס"ל נמי כמו ר"מ אך דס"ל כר"י ע"כ י"ל דהבבלי וירושלמי אזלי לטעמייהו דהנה בחבר שנותן לע"ה האיך נתיר לו לחבר לתרום שלא מן המוקף כדי שלא יבוא ע"ה לאיסור טבל הא בע"ה הוי ספק איסור חמור דהא קי"ל רוב ע"ה מעשרין הן ורק ספק שמא יאכל טבלים וא"כ אפי' לגבי עצמו אסור לו לעבור על איסור קל מפני ספק איסור חמור וכ"ש לגבי אחר האיך יחטא בודאי שמא יזכה חבירו בזה. ע"כ קאמר הגמרא במאי קמיפלגי רבי סבר ניחא לי' לחבר למיעבד איסורא קלילא ולא ליעבד ע"ה איסורא רבה פי' בודאי איסורא רבה דס"ל בש"ס דילן דכיון דלוקח מחבר בודאי לא יעשר דהא ע"פ הדין מחויב המשלח לעשר ולא חייש כלל שמא לא עישר החבר מחמת שלא מן המוקף ע"כ ס"ל לרבי דניחא לי' ליעבד איסורא קלילא ולא יעביד ע"ה איסורא רבה בודאי ורשב"ג ס"ל דניחא לי' דיעביד ע"ה איסורא רבה ואיהו אפילו איסורא קלילא לא יעביד אבל הירושלמי לטעמי' דאדם בעד עצמו מותר לעבור על איסור קל מפני ספק איסור חמור ע"כ מפרש דפליגי בזה הוין בעי מימר מ"ד שלא נחשדו חברים לתרום שלא מן המוקף וזה חבר הוא פי' דהלוקח חבר ע"כ צריך לעשר והא דקרי לי' חבר משום אחד שהוא מתקן כדמסיק כלומר אי לא הי' כאן ספק כלל שמא יעשר ע"ה אלא דבודאי לא יעשר הי' מותר לעבור על איסורא דשלא מן המוקף כדי שלא יבוא לידי איסור חמור כיון דהוא הנותן וגורם הוא כדאיתא בתוס' ז"ל במס' עירובין ושבת. אבל מחמת שלא הוי ודאי איסור חמור דשמא יעשר ע"כ אסור לעבור על איסור קל מפני ספק איסור חמור. ר"י בעי הכא את עביד לי' חבר והכא את עביד ליה ע"ה וכו' כאן וכאן ע"ה הוא אלא מפני אחד שהוא מעשר הוא נקרא חבר וקמ"ל בני הישיבה דחשיב ספק איסור חמור דקראו לו חבר משום אחד שהוא מתקן ואעפ"כ ס"ל לרבי דמותר לעבור באיסור קל מפני ספק איסור חמור של חבירו ורשב"ג ס"ל דאסור ודווקא מפני ספק איסור גבי חבירו אבל מפני ודאי איסור לכו"ע מותר והש"ס דילן

ס"ל דבספק לכו"ע אסור דאפילו לגבי עצמו אסור ורק דמפני ודאי איסור ע"ז נחלקו דרשב"ג סבר דאסור ורבי ס"ל דמותר וקמ"ל בהאי מאי קמיפלגי דלא תימא דרבי מאיר אף מספק שמא יבוא חבירו לאיסור חמור ורשב"ג דאוסר דוקא בספק איסור חמור כמו שיטת הירושלמי משום אחד שהוא מתקן נקרא חבר ע"ז קמ"ל דאינו כן אלא דאף גם אחד אינו מתקן כיון שהנותן הוא חבר וע"ה שלוקח מיד החבר בודאי לא יעשר ע"כ רבי מתיר משום דלא יהא איסורא רבה בודאי ורשב"ג איסר אפילו באיסורא רבה בודאי ולאפוקי מהאי הוין בעין מימר דבירושלמי משא"כ לשיטת הירושלמי דהוין בעין מימר דס"ל דאחד הוא מתקן ונקרא חבר ע"כ בשביל זה אוסר רשב"ג אבל מפני ודאי איסורא רבה גם רשב"ג מתיר ורבי מתיר אפילו מפני ספק איסורא רבה דהא הוי ספק איסורא רבה דאחד מתקן ושיטת הירושלמי דמותר לעבור באיסור קל מפני ספק איסור חמור של עצמו כנ"ל ובפרט לגי' הה"מ ז"ל דלא גרס דברי ר"מ אלא סתם משנה הוא ורבי קסתם המשנה ודו"ק:

הדא אמרה שביתו טובל לו אבל לא לאחרים. וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ה דמס' מעשרות ה"ח וז"ל וכן אנשים שהיו יושבים בשער או בחנות ואמר להם טלו ואכלו הרי אלו אוכלין ופטורין ובעל השער ובעל החנות לא יאכלו עד שיעשרו דמאי שנמצא כאומר לאלו טלו והכניסו לבתיכם שהרי הם בבתיהם וכבר בארנו שאין הבית שאינו שלו קובע לו כשיעברו הפירות בתוכו עכ"ל ז"ל ובהשגות הראב"ד ז"ל א"א יש כאן שיבוש וכאן הוא סותר מה שכתב למעלה לחצר חבירו וכו' עכ"ל ז"ל וכונתו ז"ל דלעיל בפ"ד הי"ג כתב הביאן לאכלן בראש גגו והכניסן לתוך חצר חבירו נקבעו ולא יאכל עד שיעשר עכ"ל ז"ל וגם שם תמה הראב"ד ז"ל דחצר חבירו אינו קובעת והלא אינה בית לינה לזה כלל עכ"ל ז"ל וכתב הכ"מ ז"ל וז"ל והאמת שהנוסחא בירושלמי כדברי הראב"ד ז"ל וטענתו שטען היא טענה שאין עליה תשובה ונראה שהוא ט"ס בלשון רבינו ז"ל וצריך להגי' לתוך חצירו במקום לחצר חבירו והר"י קורקס ז"ל כתב שגי' רבינו ז"ל נכונה ומה שהקשה עליו כיון דאינו בית לינה למה יקבע אפשר דלא יאכל עד שיעשר קאי אבעל חצר א"נ דלא אמרו אינו קובע אלא ביח שלנים בו אלא ברוכלין שאין להם מקום קבוע ופירותיהן עמהם ודעתם ללכת מיד ולהוליך פירותיהן ולכך אין קביעות לפירות אלא מקום שלנים שם אבל מי שהכניס פירותיו לחצר חבירו או לבית חבירו למה לא יקבע מידי בערתי הקודש מביתי כתיב מן הבית כתיב עכ"ל ונראה לפענ"ד לפרש לדעת הר"י קורקס ז"ל הא דחצר חבירו אינו קובע הוא דוקא ברוכלין שדעתם לילך מיד ולהוליך פירותיהם א"נ גבי יושבים בשער או בחנות דבודאי לא יניחו שם דפירות אלא יאכלום

במקומן או שיוציאום תומ"י כי בשער או חנות אין מקום להניח שם פירות על איזה זמן כי מקום רבים הוא אלא שיאכלו או שיוציאו הפירות מיד אבל אין סברא שיניחו שם ע"כ דמי לרוכלין שדעתם ללכת מיד ולהוליך פירותיהם אבל בחצר חבירו שיכול להניח שם איזה זמן ולאחר זמן יטלנו ואינו מוכרח לילך מיד עם הפירות ואינו מוכרח לאכול מיד שפיר קובע חצר חבירו וראי' לזה סוגיא ערוכה במס' ב"מ דף פ"ח מתיב ר"ח חוזאה כנפשך כך נפשו של פועל מה נפשך אוכל ופטור כך פועל אוכל ופטור הא לוקח חייב מאי לאו בשדה אר"פ הכא בתאנה העומדת בגינה ונופה נוטה לחצר עסקינן ולמ"ד לבית לבית א"ה בעה"ב נמי בעה"ב עיניו בראיתו לוקח עיניו במקחו ע"כ ופירש"י ז"ל נוטה לחצר דמכי תלשה חזיא פני החצר עכ"ל ז"ל ולכאורה קשה האיך נקבע החצר ללוקח הא חצר שאינו שלו אינו טובל ובשעת תלישה קני הלוקח וקודם תלישה הרי הוא מחובר ואין הבית טובל מחובר אלא העיקר דבשעת תלישה חזיא פני חצר ובשעת תלישה קני הלוקח וא"כ קשה האיך טובל לו חצירו של מוכר דפירות דחד וחצר דחד אינו טובל ואיתא בתוס' ז"ל התם דגבי לוקח בעיין נמי ראיית פני הבית או חצר עיי"ש ול"ל דלא קני בתלישה והא דגרסינן במס' בבא בתרא דף פ"ז ותלש כ"ש קנה יפה לך קרקע כ"ש וקני כל מה שעלי' קונה עיי' רשב"ם ותוס' ז"ל וברמב"ם ז"ל שם דכתב מפורש דבתלישת הפשתן קונה הפשתן דהוי הגבהה עיי' ברמב"ם ז"ל בה' מכירה עיי"ש היינו דוקא מלמטה למעלה דחשיבה הגבהה אבל לא באילן ז"א דגבי עני המנקף בראש הזית מבואר במס' גיטין דף ס"א דאם נטל בידו קנה ועיין בתוס' ז"ל במס' ב"ק דף צ"ח ד"ה דאדיי' אדויי עיי"ש דחשיב הגבהה גמורה ועוד אי דלא קנה הלוקח א"כ לא חשיב מקח וגם ל"ל דבעה"ב תלש ונטבלו אצלו דהוי פירות וחצר דחד ואח"כ קנה הלוקח בהגבהה ז"א דאצל הבעה"ב לא נטבל כדמסיק בעה"ב עיניו בתאנתו ועד שלא לקט כולן לא נטבלו. אלא ע"כ מוכח כדעת הר"י קורקוס ז"ל דע"כ לא נקבעו בחצר חבירו אלא ברוכלין א"נ ליושבי שער וחנות דמוכרח לאוכלן או להוציאן תומ"י ואי איפשר להניחן עד לאחר זמן ועומד לצאת או לאכול תומ"י וע"כ הוי כמו שלא הכניס ובית וחצר כזה אינו קובע אבל בלוקח שתלש מן האילן ואינו עומד על הדרך כמו רוכלין וגם אינו מוכרח לאכול מיד אלא יכול להניחו עד לאחר זמן דבחצר דרך להניח עד הזמן שיבוא ויטול את שלו בודאי קובע לו החצר וע"כ מוכח מהאי סוגיא כשיטת הרמב"ם ז"ל דחצר חבירו קובע כשאינו כרוכל ואינו עומד על הדרך וכן כשאינו כשער וחנות דאינו יכול להניחו שם עד שיבוא אח"כ ויטול אלא דוקא לאכול תומ"י אז אינו קובע ומזה מוכח דפועל שאינו יכול להניחו עד לאחר זמן שאינו אוכל אלא בשעת מלאכה

וכיון שנטל בידו קנאו על צורך אכילה אפילו למ"ד משל שמים הוא אוכל וזכי אותו פרי כמו עני בלקט ופיאה וצריך לאכול אותו במקומו תומ"י ע"כ לא נקבע בחצר שאינו שלו ודמי ליושב בשער או בחנות שצריך לאכול במקומו ע"כ לא נטבל לו חצירו של בעה"ב ודו"ק:

פרק ג

הלכה א

ניחא בניו וב"ב ואין לה עליו מזונות כמ"ד אין לאשה מזונות דבר תורה כהדא דתני אין ב"ד פוסקין לאשה מזונות מדמי שביעית אבל ניזונית היא אצל בעלה בשביעית ויעשו אותה כפועל שאינו יפה שו"פ הדא אמרה שלא עשו אותה כפועל שאינו יפה שו"פ אפילו כמ"ד וכו'. הסוגיא הזאת חמורה ופירוש המפרשים ז"ל לא הבנתי והנה הסוגיא הזאת מובא עוד ב' פעמים בירושלמי מס' כתובות בריש פרק המדיר ובפ' שני דייני גזירות. וכבר פירשתי בע"ה שמה הסוגיא באר היטב ותרצתי בזה קושית התוס' ז"ל במס' כתובות דף מ"ז ע"ב שקשה על שיטת הרשב"א ז"ל וכעת לא נאריך רק לבאר פי' הסוגיא הזאת וזהו דגרסינן שם גבי המדיר ויש אדם נודר שלא לפרוע חובו ומסיק כמ"ד אין מזונות לאשה מד"ת כהדא דתני אין ב"ד פוסקין לאשה מזונות מדמי שביעית וכו' פי' אין מזונות לאשה ד"ת אלא מע"י עיקר ומזונות תחת מע"י ולא' דמזונות דאורייתא ז"א אלא דמע"י עיקר וע"ז תקנו רבנן מזונות תחת מע"י ויש לחקור בזה הא דתקנו רבנן מזונות תחת מע"י אם תקנו בתורת חוב כמו דהיא חייבת מע"י כן נמי הוא חייב לה מזונות או דהוי בתורת פרעון דתקנו רבנן מזונות לפרעון על מע"י ונ"מ בדלא ספקה מע"י למזונותי' אם נאמר דהוא בתורת חוב אפילו בדלא ספקה נמי מתויב ליתן מזונותי' דכל אחד משלם חוב שלו היא נותנת לו כל חובה דמע"י והוא נותן לה כל חובו של מזונות אבל אם נאמר דהיא בתורת פרעון דתיקנו לה רבנן פרעון על מע"י א"כ בדלא ספקה יכול לומר לה צאי מע"י במזונותיך [ובדלא ספקה אם יכול לומר צאי מע"י במזונותיך פליגי בה אמוראי בפ' שני ד"ג בירושלמי שם ר' יוסי ור' ירמיה דר"י סבר דיכול לומר צאי מע"י במזונותיך בדלא ספקה ופריך כהדא שמעינן לי' בתמי' ומשני כמ"ד אין מזונות לאשה ד"ת ומסיק הסוגיא הזאת] ועוד נ"מ בחקירה הזאת לענין שביעית דגרסינן בירושלמי פ"ק דמע"ש אר"י מאן תנא אין מוכרין אותו ר"מ ברם כר"י בדין הוא שיהא מותר למוכרו מק"ו מה וכו' מע"ש שפורעין חוב מדמיו אינו דין שיהא מותר למוכרו והא אשכחן שפורעין חוב מדמיו כיי דתנינן תמן משך הימנו מעשר בסלע ולא הספיק לפדותו עד

שעמד בשתים כו' משך הימנו מעשר בשתים ולא הספיק לפדותו עד שעמד בסלע נותן לו סלע של חולין וסלע של מע"ש שלו. א"ר יוסי שניא היא שמשעה ראשונה מע"ש חייב אילו חייב הי' לו ונתן לו סלע של מע"ש יאות ע"כ פי' דר' ירמי' מדייק ממתניתין דפורעין חוב ממעות מע"ש דבמשך הימנו מעשר בשתים ועמד בסלע מחלל בסלע אחת של חולין והוא פדיון על המע"ש ומשלם לו בעד חובו סלע הב' ממעות מע"ש דנתחלל רק על הסלע אחת ועל הסלע הב' נותן לו על חובו גם סלע של מע"ש אלמא דפורעין חוב ממעות מע"ש וע"ז קאמר ר' יוסי דממשנה הזאת אין להוכיח דשניא היא הכא דהרי החוב הוא מע"ש גופי' משעה הראשונה דהא לקח ממנו מע"ש וחייב לו מע"ש אילו הי' חייב לו חוב של חולין ופרע לו מע"ש יאות דהוי אז מוכח דמותר לפורעו חוב ממעות מע"ש אבל ממשנה הזאת אין להוכיח דהרי חייב לו מע"ש גופי'. מוכח מזאת הסוגיא דוקא לפרוע מע"ש בעד חוב של חולין הוא דאסור אבל לפרוע מע"ש בעד חוב של מעשר שני גופי' מותר [עיי' בתוס' יו"ט ז"ל במשנה דמשך הימנו מעשר בשתים ותמצא כן] ולפ"ז במזונות אשתו אם הוא פרעון בעד מע"י של חולין אסור לפרוע מדמי שביעית אבל אם אינו בתורת פירעון אלא בתורת חוב ונמצא דבשנה השביעית שיש לבעל דמי שביעית ופירות שביעית מחויב ליתן לה הפירות שביעית גופא ואינו בתורת פרעון על המע"י דחולין אלא תוב בפני עצמו דחייבוהו חכמים לזון את אשתו מפירות שיש לו בביתו ממילא בשנה השביעית דפירות שביעית בביתו משועבדין הפירות שביעית גופא לאשתו ולא הוי הפירות שביעית הללו פירעון בעד מע"י דחולין אלא הם חוב בפני עצמם שהפירות שביעית בעצמם הם משועבדין לאשה לא בעד מע"י דחולין וכיון דמחויב לה פירות שביעית מותר ליתן לה הפירות שביעית. וכיון דתנינן אין ב"ד פוסקין מזונות לאשה מדמי שביעית ע"כ דהוא בתורת פרעון על מע"י. וע"כ מביא הכא הברייתא דמוכח דאין מזונות האשה מד"ת אלא מעשה ידיה עיקר והמזונות הוא בתורת פרעון על המע"י וכיון שכן שפיר ניחא דאין ב"ד פוסקין לאשה מזונות מדמי שביעית אבל אי הוי מזונות ד"ת ומזונות הוא החוב ונמצא דפירות שביעית גופא חייב לה למה אין ב"ד פוסקין מזונות לאשה מדמי שביעית אלא ע"כ דאין מזונות האשה ד"ת אלא מע"י עיקר ומזונות הוא פירעון בעד מע"י ע"כ אין ב"ד פוסקין מזונות לאשה מדמי שביעית בעד פירעון של מע"י וע"כ מביא שפיר ר' ירמי' ראי' דבדלא ספקה יכול לומר לה צאי מע"י במזונותיך דכיון דלא הוי בתורת חוב אלא בתורת פירעון ע"כ בדלא ספקה פטור דאם היה בתורת חוב אפילו בדלא ספקה חייב דהא כל אחד מחויב חובו היא נותנת לו כל מה שהרויחה בין מעט בין הרבה והוא מחויב במזונותי' אבל כיון דהוי בתורת פירעון

א"כ בדלא ספקה פטור וע"כ אין ב"ד פוסקין מדמי שביעית דהוא פירעון על מע"י של חולין. אבל אי הוי מזונות ד"ת אין בהן פירעון בעד מע"י. ופריך הגמ' דאפילו המזונות הוא מדרבנן ואינו ד"ת אלא מע"י עיקר ורבנן תיקנו מזונותי' תחת מע"י מנ"ל דרבנן תיקנו המזונות בתורת פירעון דלמא רבנן ג"כ תקנו מזונות תחת מע"י לא בתורת פירעון אלא בתורת חוב ועשו חוב כנגד חוב דמדאורייתא החוב על האשה למע"י ועשו רבנן חוב על הבעל למזונות כמו דמצינו חוב דמזונות גבי פועל מן התורה דהתורה חייבה לבעה"ב את המזונות דפועל והוא לא בתורת פירעון על שכר פעולה אלא בתורת חוב [בעד שכר פעולה] דהא פועל שאינו יפה שו"פ נמי אוכל וע"כ לא בתורת פירעון אלא בתורת חוב ומצינו מזונות דפועל כה"ג. ואימא ה"נ אפילו דאין מזונות האשה מד"ת אלא בעד מע"י מדרבנן אימא דתיקנו לה רבנן ג"כ המזונות בעד מע"י בתורת חוב כמו דמצינו חיוב דמזונות כה"ג גבי פועל דבעד שכר פעולה נתנה לו התורה מזונות דאינם בתורת פירעון אלא בתורת חוב בעד שכר פעולה וה"נ אפילו אם רבנן תיקנו המזונות בעד שכר מע"י אימא ג"כ דתיקנו בתורת חוב כמו בפועל שאינו יפה שו"פ וג"כ אוכל מן התורה אלמא דהוא בתורת חוב דהוא עושה המוטל עליו היינו פעולתו והבעה"ב חייב לו חובו המוטל עליו דמזונות ולפ"ז אפילו בדלא ספקה נמי חייב מזונותי' ומסיק הדא אמרה שלא עשו אותה כפועל שאינו יפה שו"פ אלא דאוכלת בעד פירעון פעולתה של מע"י ע"כ אין ב"ד פוסקין מזונות לאשה מדמי שביעית. וע"כ שפיר מוכרח מהך ברייתא דבפ' שני ד"ג דאליבא דר"י דבלא ספקה פטור. ומוכח מהך ברייתא דאין מזונות האשה מד"ת אלא חכמים תיקנו בעד מע"י ולא תיקנו כפועל שאינו יפה שו"פ בתורת חוב אלא בתורת פירעון בעד פעולתה של מע"י וע"כ אין ב"ד פוסקין מזונות לאשה מדמי שביעית. וע"כ עולה הסוגיא כהוגן במס' כתובות פ"ז ובפ' שני ד"ג:

וה"נ סוניא דידן ע"פ פירוש הר"ש והרע"ב והתוי"ט והשנו"א ז"ל דקמו בחד שיטה דהטעם דמשנתינו גבי פועלין דלא יאכלו הוא משום מכח ואינן אוכלין מן התורה וע"כ פריך ב"ב ואין לה עליו מזונות והוי כמקח כמו פועל [וכן מפרש בשנו"א ז"ל] ע"ז משני דאין מזונות האשה ד"ת ואין לה עליו מזונות מד"ת ודמי למתנה ואינו כמקח ואפי' למ"ד יש לאשה מזונות מד"ת והוי כמקח ואינו דומה לפועל האוכל מן התורה דמותר ואינו כמקח דשאני פועל דגזה"כ הוא מכנפשך וכן מפורש בירושלמי נמי אתי שפיר כהדא דתני אין ב"ד פוסקין מזונות לאשה מדמי שביעית וכו' כן גורסת השנו"א ז"ל ומפרש דמסיפא מוכיח אבל ניזונית היא אצל בעלה בשביעית דאצל בעלה לא מיחשב פירעון וגם כאן לא הוי כמקח מה שניזונית אצל בעלה וכן לפי גירסתינו בספרים שלנו נמי

אתי שפיר דבהדא דתני מביא ראי' דאין מזונות האשה מד"ת כמו בכתובות פ"ז ופי"ב שם כנ"ל אבל באמת בסוגיא דידן אפילו כמ"ד מזונות האשה ד"ת נמי אתיא שפיר דהא ניזונית אצל בעלה ע"ב גרס השנו"א ז"ל ואפילו כמ"ד מד"ת ומי שפיר דמי כיון דניזונית אצל בעלה ומביא כהדא דתני ראי' בין מרישא ובין מסיפא דמרישא מוכח דאין מזונות האשה ד"ת ומסיפא מוכח דאפילו היה מד"ת נמי שפיר דמי דניזונית אצל בעלה לא הוי כפירעון ולא כמקח. ופריך היכי משכחת לה דניזונית אצל בעלה בבית בעלה דלהוליך לבית אחר אסור דאין ב"ד פוסקין מזונות לאשה מדמי שביעית אבל ניזונית היא אצל בעלה והאיך משכחת לה דניזונית אצל בעלה הא אימתי לא חשיב כפירעון רק דווקא באוכלת אצל בעלה בבית בעלה אבל אם אוכלת בביתה אסור דמחזי כפרעון חוב וכמקח א"כ באשה שיש לה בית דירה א"כ נמצא דאוכלת בתוך ביתה ולא אצל בעלה וע"כ פריך ואפילו כמ"ד אין לה מזונות ואין לה עליו בית דירה בתמי' א"כ נמצא דאינה אוכלת בבית בעלה אלא בביתה וע"ז משני דאין לה בית דירה כהדא דתני אנשים ששיתפו שלא מדעת נשים שיתופן שיתוף ונשים ששיתפו שלא מדעת אנשים אין שיתופן שיתוף ומוכח מזה דאין לה בית דירה וכן כתב מהרא"פ ז"ל דמהאי ברייתא מוכח שאין לה בית דירה א"כ נמצא דאוכלת בבית בעלה:

ולשיטת הרמב"ם ז"ל דמפרש למשנתינו בטעם דפועלין בזמן שיש להם עליו מזונות דאסור הוא משום דהוי פריעת חוב מן הטבל וכיון דאינו אוכל מן התורה אלא מפני התנאי הוי בתורת פרעון ע"כ דמפרש כסוגיא כמו שמפרש הפ"מ ז"ל דמקשה ב"ב ואין לה עליו מזונות וא"כ הוי כפורע חוב. וע"ז משני דאין מזונות האשה מד"ת והוי כמו מתנה ואפילו כמ"ד מזונות האשה מד"ת כהדא דתני אין ב"ד פוסקין מזונות לאשה וכו' אבל ניזונית היא אצל בעלה וכו' כגי' השנו"א ז"ל ואצל בעלה לא הוי כפרעון חוב וע"כ דהגי' זו דגרס בשנו"א ז"ל עיקר היא והיא קילורין ועינים בע"ה דלכאורה קשה מאד על הרמב"ם ז"ל דפסק מזונות האשה מד"ת ופסק כההיא תוספתא אין ב"ד פוסקין מזונות לאשה מדמי שביעית והרי בשתי הסוגיות בירושלמי דמס' כתובות פ"ז ופי"ב קאמר הגמרא דהאי ברייתא אתיא כמ"ד אין מזונות האשה מד"ת אבל לפ"ז שפיר יפה דסמך על האי סוגיא דמסיק אפילו כמ"ד מזונות האשה מד"ת כהדא דתני אין ב"ד פוסקין מזונות לאשה מדמי שביעית וס"ל דתקנת חכמים הוא משום מראית העין דמחזי כפורע חוב אך אצל בעלה מותר ולא גזרו רבנן וה"נ מותר אצל בעלה כנ"ל ולפ"ז אפילו מ"ד דמזונות האשה מד"ת נמי ס"ל כההיא ברייתא דאין ב"ד פוסקין מזונות לאשה מדמי שביעית. וע"כ פריך בסוגיא דידן בפשיטות ב"ב ואין לה עליו מזונות וא"כ אסור מדרבנן משום

דמחזי כפריעת חוב וע"ז משני דאין מזונות האשה מד"ת והוי כמתנה ואפילו כמ"ד ד"ת ומחזי כפריעת חוב מ"מ אצל בעלה שרי. ובזה ניחא מה דלכאורה קשה דברפ"ג דדמאי גרסינן ר"ג הי' מאכיל את פועליו דמאי וכתב הרמב"ם ז"ל בפי' המשניות דהלכה כחכמים דס"ל דאסור להאכיל את הפועלים דמאי משום דאין פורעין חוב מדמאי ולכאורה קשה הא הפועלין אוכלין אצל בעה"ב ואצל הבעה"ב לא הוי כפריעת חוב [ובפרט לפי מה שבארתי בע"ה דר"ג דמתיר הוא דווקא באוכל מן שולחן בעה"ב ולא מן האבוס שלפני הפועלין] וא"כ לפ"ז קשה למה גבי אשה פסק דאצל בעלה מותר וגבי פועלין אפי' אצל בעה"ב אסור אבל לפי הנ"ל ניחא שפיר דבוודאי גבי אשה דכל האיסור הוא רק משום מראית העין דמחזי כפריעת חוב אבל באמת אין זה פירעון חוב ורק דהוי כמו פריעת חוב וע"כ כ' הרמב"ם ז"ל בפ"ה מה' משמיטה ויובל הי"ד דהוי כפריעת חוב בכף הדמיון אבל לא פריעת חוב ממש משום דמזונות האשה מד"ת ולא פריעת חוב הוא כנ"ל רק משום דמחזי כפריעת חוב ע"כ בניזונית אצל בעלה דלא מחזי כפריעת חוב מותר משא"כ בפועלין דאין אוכלין מן התורה אלא מזונותן עליו מפני שהתנה עמהם ובפרט בפועלין שעוסקין במלאכת הבנין וחרישה באלו פועלין באין ספק דהוי פריעת חוב גמור מן הדין וע"כ לפ"ז אפילו באוכל אצל בעה"ב דלא מחזי כפריעת חוב מה בכך דלא מחזי הא פרועת חוב גמור הוא ומה לן דלא מחזי כפריעת חוב כיון דמדינא הוי פריעת חוב משא"כ באשה דמדינא לא הוי פירעון חוב אלא משום דמחזי כפריעת חוב לפיכך אצל בעלה כיון דלא מחזי כפריעת חוב מותר ודו"ק:

ודע דבסוגיא דידן מפרש לה הר"ש ז"ל דטעם דמשנתינו בפועלין משום דמקח קובע דלדידהו הוי נגמר מלאכתם דאין בדעתם לקצות אלא לאכול ולוקח עיניו במקחו ע"כ עיי"ש ובתוי"ט ז"ל. ונראה לפענ"ד דהנ"מ גבי פועלין אמרינן דלא תשיב דלא נגמר מלאכתו משום דעיניו במקחו וחשיב גמר מלאכה משא"כ אצל בניו וב"ב לא אמרינן עיניו במקחו אלא עיניהם בכל הגורן כמו הוא בעצמו דהוא משום ריווח ביתא כדאיתא בכולא תלמודא. וע"כ מוכרח כן דאל"כ למה בניו וב"ב פטורין הא אצלם הוי גמר מלאכה וע"כ הוא כסברת הר"י קורקוס ז"ל שכתבתי לעיל בפ"ב דדווקא חנות ושער אין טובל לאחרים וכן נמי רוכלין אבל חצר אחר טובל אף לאחרים א"כ כיון דהוי אצלם גמר מלאכה וראית פני החצר למה אוכלין עראי א"ו דלדידהו משום ריווח ביתא אין עיניהם במקחן אלא כמו הוא בעצמו ודו"ק ר' יוחנן בשם ר' ינאי עירימה של בצלים שהשרישו התולש מהן בשבת פטור ואינו רוצה בהשרשתן וכו' עד סוף הסוגיא תני לא יתלוש עבר ותלש אית תניא תנא חייב אית תניא תנא מותר מ"ד אסור מותר מ"ד חייב פטור

ניחא דלא צורכא דלא מותר רשב"ל אמר חייב ע"כ. הסוגיא הזאת חמורה מאד מאד ופי' הפ"מ ז"ל לא הבנתי בפירוש מ"ד אסור מותר מ"ד חייב פטור ניחא לא צורכא דלא מותר לא הבנתי כלל וכן מה דמסיק רשב"ל אמר חייב לא שייך הכא כלל ופי' הפ"מ ז"ל דרשב"ל לטעמי' אזיל לא הבנתי כלל מאי שייך הכא הלא כבר אמר רשב"ל לעיל דחייב ופליג על ר' יוחנן ומהרא"פ ז"ל מהפך הגירסא בהסוגיא מפטור חייב מותר אסור עיי"ש סוף דבר שהסוגיא הזאת תמורה מאד וראיתי בס' בית דוד מהגאון ר"ד טבלי ז"ל שמביא הירושלמי הזה ומאריך בפירושו ומביא ביאור הגר"א ז"ל ביור"ד סי' רצ"ד וכתב שדברי הגר"א ז"ל הוא לנגד הירושלמי הזה ומסיים על הגר"א ז"ל בזה"ל ותמה אני איך נעלם מעיניו הבדולח עיניו המשוטטות בכל האיך נעלם ממנו לפי שעה דברי הירושלמי במקומן ע"כ. וע"כ נראה לפענ"ד לפרש הסוגיא הזאת בע"ה כעין חומר לאמיתה של תורה והסוגיא נכונה בלי שום חילופי גירסאות והגירסא כמו שהוא ויהי' דברי הגר"א ז"ל קילורין לעינים כאשר יתבאר בע"ה והסוגיא יומתק כדבש ונופת צוף. ונציע מתחלה דעת הגר"א ז"ל בשו"ע יור"ד סי' רצ"ד סכ"ו גבי הנוטע בר"ה וז"ל הגר"א ז"ל ס"ק ס"ג ראייתו של הרא"ש ז"ל ממ"ש בפ' בתרא דמעשרות בצלים שהשרישו בעליה וכו' אלמא כנטועין בשדה ולמד דאף בתרו"מ חייב כמ"ש בתשו' וכו' אבל הוא תמוה דדוקא לענין טומאה אמרו ולא לתרו"מ כמ"ש בתוספתא פ"ג דמעשרות בצלים שהשרישו זב"ז בקופה הרי הן בחזקתן למעשרות ולשביעית אם היו טמאין לא עלו מטומאתן ומותר לתלוש בשבת השרישו זב"ז בקרקע עליה הרי הן בחזקתן למעשר ולשביעית אם היו טמאין עלו מידי טומאתן ואסור לתלוש מהן בשבת ואם תלש פטור נפלה עליהן מפולת והן מגולין כנטועין בשדה אסורין בשביעית וחייבין במעשרות וכ"כ הר"ש ז"ל שם ומ"ש נפלה עליהן וכו' וכן במתניתין שם לא קאי אעליה אלא בארץ ממש ונראה לי דט"ס בתוספתא מ"ש שם ואם תלש פטור דלענין שבת ודאי חייב וכו' עכ"ל כונתו ז"ל מבואר ע"פ מה דמבואר לקמן בפ"ק דמס' ערלה ר"י בשם ר' ינאי אילן שנטעו בתוך הבית חייב בערלה ופטור מן המעשרות דכתיב עשר תעשר את וגו' היוצא השדה ובשביעית צריכא דכתיב ושבתה הארץ וגו' וכתיב שדך לא תזרע וגו' פי' דמשדה ממעטינן בית ומארץ מרבינן בית לפיכך מעשרות ממעטינן הנוטע בבית משדה דבית אינו בכלל שדה ונתמעט בית מן תיבת שדה לענין מעשרות אבל לענין שביעית מבעיא לן דכתיבי תרי קראי בחדא כתיב הארץ ובחדא כתיב שדך ע"כ מיבעיא לן האיך דינו בנטוע בבית לענין שביעית ע"כ. וס"ל להרא"ש ז"ל דעלי' לא נתמעט מן שדה ע"ז תמה הגר"א ז"ל דהא מפורש בתוספתא דעלי' נתמעט מן שדה דהא גרסינן השרישו זב"ז בקרקע עליה

הרי הן בחזקתן למעשרות ולשביעית אלמא מפורש דנתמעט עליה מן שדה וכ"ת א"כ הוא דהטעם דתוספתא דנתמעט מעשרות גבי עליה משדה א"כ מאי דמסיק לענין שבת עבר ותלש פטור קשה מאי טעמא דפטור מאי שייכות הוא מיעוטא דשדה לענין שבת דלענין שבת ודאי חייב. בשלמא אם היינו מפרשין טעם דהתוספתא דהשרישו בעליה פטורין ממעשרות ומשביעית הוא מטעם דאינו רוצה בהשרשתן וכדס"ל לר"י בהדיא בירושלמי דבאינו רוצה בהשרשתן פטור בשבת וזהו טעם דתוספתא הנ"ל ע"כ ניחא דבשבת פטור אבל אי התוספתא מיירי ברוצה בהשרשתן ופטור מטעם שדה א"כ אמאי פטור בשבת ע"כ מסיק הגר"א ז"ל דיש ט"ס בתוספתא וגרסינן באמת ואם תלש חייב ע"כ הרי מבואר לנו שיטת הרא"ש ז"ל והגר"א ז"ל וע"ז הקשה בס' בית דוד הנ"ל סי' א' על ביאורי הגר"א ז"ל דהא מהאי ירושלמי דסוגיא דידן מוכח בהדיא כפירוש הרא"ש ז"ל דהתוספתא מיירי באינו רוצה בהשרשתן ולפיכך פטור גם גבי שבת וא"כ אינו ענין כלל להך דתשו' הרא"ש ז"ל ולעולם לא ממעטינן עליה משדה וגם על הגי' שהגי' הגר"א ז"ל. גבי שבת דגרסינן עבר ותלש חייב ע"ז הקשה הא בירושלמי פלוגתא דאמוראי הוא ועוד כתב שקשה להולמו בפירושו של הירושלמי האי אית תניא תנא חייב פטור ומגי' בס' בית דוד ז"ל כפי המהרא"פ ז"ל וז"ל ויהי' איך שיהי' עכ"פ פלוגתא דאמוראי הוא בזה. ועוד הקשה דאם תימר דטעמא דתוספתא דפטורין ממעשרות ומשביעית משום מיעוט דשדה א"כ מאי מיבעיא בירושלמי בפ"ק דערלה גבי שביעית אם נתמעט מן שדה או דנתרבי מן הארץ ולמה לא פשטינן מהאי ברייתא מפורש דנתמעט מעשרות ושביעית משדה אלא ע"כ דהטעם דתוספתא הוא משום שאינו רוצה בהשרשתן ולא מטעם שדה ע"כ תוכן קושית הס' ב"ד ז"ל:

ונראה לפענ"ד דאדרבה דדברי הגר"א ז"ל לקוחים מהאי ירושלמי ומהאי ירושלמי מסייעא לדבריו ז"ל ומתחלה נבאר בע"ה פירוש של אית תניא תנא חייב אית תניא תנא מותר פי' דלענין תלישה בשבת אית תניא תנא חייב ואית תניא תנא מותר. וע"ז פריך הגמ' לר"י דס"ל התולש מהן בשבת פטור מטעם דאינו רוצה בהשרשתן וכל פטורי דשבת פטור אבל אסור א"כ קשה ר"י כמאן אתיא דאין שום ברייתא כוותי' דלא כהברייתא דתני חייב ולא כהברייתא דתני מותר וע"ז קאמר בשלמא אי היו נחלקו הברייתות כך אית תניא תנא חייב ואית תניא תנא פטור או דהיו נחלקו באופן אחר דאית תניא תנא אסור ואית תניא תנא מותר הי' ניחא פי' יש לו לר"י ברייתא דקאי כוותי' אם היו נחלקו בחייב ופטור א"כ הי' ס"ל כהברייתא דפטור ואם היו נחלקו באסור ומותר א"כ הי' ס"ל כהברייתא דאסור וכל פטורי דשבת פטור אבל אסור אבל השתא דנחלקו הברייתות

בחייב ומותר א"כ ר"י דלא כחד לא כהברייתא דחייב ולא כהברייתא דמותר וע"ז קאמר מ"ד אסור מותר כלומר אם היו נחלקו באסור ומותר מ"ד אסור ומ"ד מותר או דהיו נחלקו מ"ד חייב פטור כלומר אם היו נחלקו בחייב ופטור מ"ד חייב ומ"ד פטור ניחא דהי' לו לר"י תוספתא דקאי כוותי' אבל השתא דנחלקו בחייב ומותר א"כ ר"י לא כחד ע"ז משני לא צורכא דלא כלומר לא צריכא אלא [כדרך ולשון הירושלמי בכ"מ] מותר רשב"ל אמר חייב כלומר לא כמו דגרסינן לעיל דנחלקו ר"י ורשב"ל בפטור וחייב ז"א אלא דנחלקו במותר וחייב דר"י ס"ל דמותר ורשב"ל ס"ל דחייב א"כ נחלקו ר"י ורשב"ל כהנך ברייתות ויש לו לר"י ברייתא דקאי כוותי' והיא הברייתא דמותר וזהו דמסיים לא צורכא דלא מותר רשב"ל אמר חייב כלומר ר"י ורשב"ל נחלקו במותר וחייב ע"כ קאי ר"י כההיא ברייתא דמותר:

ועפ"ז גירסת הגר"א ז"ל בהתוספתא ברור כשמש בצהרים דהא ע"כ בהאי תוספתא דגרסינן לא יתלוש מהן בשבת ואם תלש פטור ע"כ דלא גרסינן ואם תלש מותר דהא תני בהדיא לא יתלוש מהן בשבת וע"כ או דגרסינן ואם תלש חייב או דואם תלש פטור ואי ס"ד דגרסינן ואם תלש פטור א"כ ע"כ הוא מטעם שאינו רוצה בהשרשתן א"כ לפ"ז יש לו לר"י תוספתא דמסייעא לי' דפטור ולמה לנו לשנות הגירסא בר"י ורשב"ל דנחלקו במותר וחייב משום דר"י אין לו ברייתא דכסבור כוותי' הא יש לו תוספתא דקאי כוותי' דתני פטור אלא ע"כ דבהאי תוספתא גרסינן ואם תלש חייב בלא ספק ומוכרח מהכא גירסת הגר"א ז"ל בתוספתא הנ"ל. וא"כ לפ"ז קשה על ר"י מהאי תוספתא דתני בהדיא גבי שבת ואם תלש חייב וגם רשב"ל דפריך. לי' מאי איכפלה שבת גבי מעשרות פי' דמאי מדמית שבת למעשרות דכיון דבמעשרות פטור גבי אינו רוצה בהשרשתן ע"כ בעית לדמות שבת למעשרות ז"א דלא דמי שבת למעשרות וקשה מהיכן פסיקא לי' דבמעשרות פטור באינו רוצה בהשרשתן הוא ע"כ מהאי ברייתא דהשרישו בעליה דקתני בחזקתן למעשרות ולשביעית הי' לו למיפרך בקושיא חזקה הא חזינן בהדיא בברייתא דלענין שבת חייב דל"ל דיתרץ לו ר"י אנא כאידך ברייתא דס"ל מותר גבי שבת ס"ל ז"א דאם רשב"ל ידע מהך ברייתא א"כ מאי קמותיב לר"י מאי איכפלה שבת גבי מעשרות הא איכא תנא דס"ל כוותי' דר"י ואלא ע"כ דלא ידע מהך ברייתא דמותר א"כ ליקשי לר"י קושיא חזקה מהאי ברייתא גופי' דתני בה פטור דאינו רוצה בהשרשתן לענין מעשר מפורש בהדיא דלענין שבת חייב ואמאי פריך מכח סברא מאי איכפלה שבת גבי מעשרות כלומר אע"ג דלענין מעשרות מודינא לך אבל מאי איכפלה שבת א"ו דלא מצי למיפרך מהאי ברייתא לר"י משום דר"י משני לי' דמהאי ברייתא

אין ראי' דהברייתא לא מיירי באינו רוצה בהשרשתן אלא דמיירי ברוצה בהשרשתן ופטור מטעם מיעוטא דשדה לענין מעשרות ושביעית כההיא צד באיבעיא דאף שביעית נתמעט מן שדה וע"כ גבי שבת חייב אלמא בפירוש דע"כ ס"ל לתרווייהו בין ר"י ובין רשב"ל דיש לאוקמי הברייתא אפילו ברוצה בהשרשתן ופטור ממעשרות ממיעוטא דשדה וע"פ דברינו דיש לפרש הברייתא בשני אופנים או באינו רוצה בהשרשתן וזהו הפטור או משום מיעוטא דשדה ושניהן אמת יש מקום לפרש הירושלמי ע"פ דברינו דרשב"ל יפרש להתוספתא מטעם אינו רוצה בהשרשתן ור"י מפרש מטעם שדה על זה קאמר ר"ז לר' אבוה חמי מה אמר לא אמר אלא מאי הוכפלה שבת גבי מעשרות אבל שביעית הוכפלה מכיון דרשב"ל מפרש להתוספתא משום שאינו רוצה בהשרשתן ע"כ דגם שביעית בכלל דהא קתני בחזקתן למעשרות ולשביעית אלמא דגם שביעית פטור באינו רוצה בהשרשתן דבלא רשב"ל היינו מפרשין להברייתא מטעם מיעוטא דשדה ולא משום שאינו רוצה בהשרשתן אבל לרשב"ל דמפרש להברייתא משום שאינו רוצה בהשרשתן ע"כ דגם שביעית פטור באינו רוצה בהשרשתן דהא קתני התם גם שביעית ושביעית חידוש ורבותא הוא דפטור באינו רוצה בהשרשתן דלא דמי למעשרות דגבי מעשרות כתיב תבואת זרעך דמשמע נזרע בידים כדאיתא במס' מנחות דף פ"ג ע"ב אין לי אלא שנזרע עלו מאיליהן מנין וכו' עיי"ש רק דמרבינן משדה אבל הנ"מ ברוצה לכל הפחות בהשרשתן אבל לא באינו רוצה בהשרשתן אבל גבי ספיחי שביעית דגזר רחמנא בנילו מאיליהן היכן מצינו חילוק בין רוצה בהשרשתן לאינו רוצה ואי משום הברייתא דבצלים דבחזקתן למעשרות ולשביעית ה"א מטעם מיעוטא דשדה כדס"ל לר"י אבל השתא לרשב"ל דמפרש להתוספתא מטעם דאינו רוצה בהשרשתן א"כ מוכח דגם בשביעית פטור באינו רוצה בהשרשתן ע"ז אמר ר' מיישא לר"ז ודא היא דרובה פי' מאי רבותא קמ"ל מדברי רשב"ל דהטעם דתוספתא הוא משום שאינו רוצה בהשרשתן דבלא"ה ה"א משום מיעוטא דשדה ז"א דפשיטא דהטעם דתוספתא הוא משום שאינו רוצה בהשרשתן משום דתני בצלים בלשון רבים ע"כ דאינו רוצה בהשרשתן כמו דאיתא לקמן בפ"ק דכלאים מן מה דתני ר"ח אגודה של בצלים הוי לית טעמא דלא משום שאינו רוצה בהשרשתן עיי"ש אלמא כל היכא דתני אגודה בודאי הטעם משום שאינו רוצה בהשרשתן א"כ מאי רבותא קמ"ל דהטעם דהברייתא משום שאינו רוצה בהשרשתן הא זאת פשיטא כיון דתני בצלים רבים בודאי הטעם משום שאינו רוצה בהשרשתן אילו תני בצל יחידי יאות הי' לן רבותא לאשמעינן דהטעם משום שאינו רוצה בהשרשתן אבל מכיון דתני בצלים פשיטא דהוא משום שאינו רוצה בהשרשתן. היוצא לנו מזה דיש

לאוקמי להתוספתא דמיירי ברוצה בהשרשתן ופטור ממיעוטא דשדה ולשיטת רשב"ל דהתוספתא מיירי באינו רוצה בהשרשתן אפילו לאו בעלי' וע"כ קאמר נהי דבמעשרות מודינא לך אבל מאי מדמית שבת למעשרות ולא מצי פריך מהברייתא גופה לר"י דז"א דר"י יכול לאוקמי להתוספתא דמיירי ברוצה בהשרשתן והפטור הוא משום שדה ולפיכך חייב גבי שבת וכיון שכן אין לנו לעשות פלוגתא בזה אי נתמעט משדה או לא דאי ס"ד דעלי' לא נתמעט מן שדה א"כ למה לר' מיישא לאשמעינן מדתני בצלים לשון רבים ואי הוה תני בצל יחידי לא ידענא דה"א דמיירי ברוצה בהשרשתן ז"א דא"כ אמאי פטור הא עלי' לא נתמעט מן שדה אלא ע"כ דעלי' נתמעט מן שדה ויש לנו לומר דאפילו ברוצה בהשרשתן פטור מטעם שדה ע"ז קמ"ל דהתנא דס"ל דפטור בשביעית הוא משום שאינו רוצה בהשרשתן לפיכך תני בצלים לשון רבים ולרשב"ל ע"כ דס"ל דאין ה"נ דאפילו ברוצה בהשרשתן נמי פטור מטעם שדה והא דפטר בתוספתא משום שאינו רוצה בהשרשתן הא אפילו ברוצה בהשרשתן נמי פטור מטעם שדה ז"א משום דס"ל דשביעית לא נתמעט מן שדה והברייתא נקט שביעית ג"כ וע"כ דהוא משום דאינו רוצה בהשרשתן אבל לכולהו אמוראי נתמעט עלי' מן מיעוטא דשדה כמו בית וגם רשב"ל לא פליג על מיעוטא דשדה לענין עלי' רק משמע לי' הברייתא מטעם שאינו רוצה בהשרשתן משום שביעית דס"ל כחד צד דהאיבעיא דשביעית לא נתמעט מן שדה ולפיכך נקט בצלים לשון רבים מטעם שאינו רוצה בהשרשתן אבל על ר"י לא מצי פריך מהאי ברייתא משום דר"י יכול לשנויי דהברייתא מיירי ברוצה בהשרשתן ולא מדייק בצלים לשון רבים כמו ר' זעירא דקאמר לר' אבוהו חמי וכו' דלמד זאת מדרשב"ל אבל לא מדייק מהברייתא גופה מדתני בצלים לשון רבים אלא דפטור מטעם שדה וס"ל כההיא צד דהאיבעיא דשביעית נמי נתמעט מן שדה אבל אי ס"ד דליכא מיעוטא דשדה אעלי' א"כ הי' לו להקשות על ר"י מהאי תוספתא כנ"ל:

וכן משמע דעת הרמב"ם ז"ל דפוטר בעליה ממעשרות מטעם שדה אפילו ברוצה בהשרשתן דז"ל בפ"ק דמס' מעשרות הל"י אילן שנטעו בתוך הבית פטור ממעשרות שנאמר עשר וגו' היוצא השדה ובהל' י"א בצלים שהשרישו זב"ז אפילו השרישו בקרקע עלי' פטורין מן המעשרות ע"כ ומשמע דדין אחד וטעם א' הוא עם הל"י. ומה שהק' בס' ב"ד הנ"ל א"כ דטעם דברייתא הוא משום שדה א"כ מאי קמיבעיא לן גבי שביעית דניפשוט מהברייתא הזאת אבל לדברינו ניחא שפיר דזה גופי' מיבעיא לן אם דשביעית נתמעט מן שדה והברייתא מיירי ברוצה בהשרשתן ורק משום מיעוטא דשדה או דשביעית לא נתמעט מן שדה והברייתא הוא משום שאינו רוצה בהשרשתן דבזה גופי'

תלוי השקלא וטריא בסוגיא דידן כדברינו. ועוד נראה לפענ"ד לתרץ בע"ה ע"פ מה דפסק הרמב"ם ז"ל בפ"ב מה' ביכורים ה"ט וז"ל הגדל בעציץ אע"פ שהוא נקוב הגדל בספינה אינו מביא כל עיקר שנאמר בארצכם אבל מביא מן הגדל בגג ובחורבה עכ"ל וס"ל דמעציץ נקוב נמי אינו מביא רק מן הגדל בגג ולכאורה קשה על הטעם דכתב הרמב"ם ז"ל דמעצ"נ אינו מביא שנאמר בארצכם הא עצ"נ נמי נקרא מארצכם דעצ"נ הרי הוא כארץ ולכאורה חשבתי דט"ס הוא וכצ"ל שנאמר מארצך והוא דרשה דר"י במס' מנחות דף פ"ד ע"ב עיי"ש דבעינן משבח ארץ דיליף מארצך ולא כל ארצך ומצאתי בס' נשמת אדם ז"ל דכתב ג"כ שט"ס הוא אבל לאחר העיון לא נראה לפענ"ד דע"כ מוכח דהרמב"ם ז"ל לא נחית בדינא דר' יוחנן משבח ארצך בהלכה זו דהרי בהל"ג כתב עיקר דינא דר"י לא מתמרים שבהרים כו' ואם הביא לא נתקדשו ולא כתב שם כלל הטעם משום פסוק ואח"כ הפסיק בכמה הלכות אחריני עד הלכה ט' ובהל' ט' כתב הטעם מקרא ואי ס"ד דהאי קרא הוא מארצך והוא דינא דר"י הו"ל למינקט בעיקר דינא דר' יוחנן לא בהל' ט' וגם הו"ל ליכתב הך דינא בהל' ד' בענינא דשבח ארצך בדינא דר"י בתר הלכה ג' ולמה הפסיק בדינים אחרים בינתים עד הל' ט' דאי כולם משם אחד הו"ל למינקט בהדדי זאח"ז א"ו דליכא ט"ס ולאו בדינא דר"י עסיק בהל"ט אלא דינא אחרינא הוא ולאו משום שם זה דשבת ארצך קעסיק. ונראה לפענ"ד דה"פ ע"פ מה שכ' בתוס' ז"ל במס' שבת דף צ"ה ע"ב אליבא דר"ש דס"ל נקוב כאינו נקוב דמי זה דווקא לענין מעשר ופיאה וכלאים דכיון דכתיב בהו שדך וכרמך וכן במעשר כתיב היוצא השדה חשיבי תלוש בין נקוב בין שאינו נקוב רק לענין הכשר זרעים או שבת דלא כתיב שדך ולא תליא אלא בתלוש ומחובר בהנהו חשיב נקוב מחובר ע"כ וע"ז פליגי רבנן על ר"ש וס"ל דאפילו בדבר התלוי בשדה חשיב נקוב כשדה כיון דיונקה מהארץ. אבל מ"מ במקום דכתיב ארצך גם רבנן מודו דלא חשיב נקוב ארצך זולת גג ועלי' דהוא מחובר ממש ועדיף מעציץ נקוב כמו שכתב הרא"ש ז"ל בתשו' דגג ועלי' חשיב יותר מחובר מעציץ נקוב וראי' לזה סוגיא מפורשת במס' נדרים דף נ"ו ע"א בבית לרבות את היציע בבית לרבות את העלי' וכו' למה לי קרא וכו' איצטריך קרא סד"א בבית ארץ אחוזתכם כתיב דמחובר בארעא שמו בית והא לאו מחובר בארעא קמ"ל פירש"י ז"ל הואיל וסמיכי אקורות הבית כבית דמי ע"כ אלמא במקום דכתיב ארץ אז ה"א אף למעט עלי' וגג אך רבינהו קרא דכיון דסמיכי אקורות הבית אבל עציץ נקוב לא מצינו ריבוי במקום דכתיב ארץ ע"כ נתמעט עציץ נקוב מארץ וע"כ ס"ל להרמב"ם ז"ל דעציץ נקוב לענין ביכורים אינו מביא לאו משום טעמא דשבת ארץ אלא מטעמא דנתמעט מן ארץ דכתיב לענין ביכורים ורק גג

ועלי' איתא בכלל ארץ משא"כ עציץ נקוב ואין להקשות למה באמת הצריך הרמב"ם ז"ל טעם מן בארצכם הא עציץ וספינה משמע בכולה סוגיא דמס' מנחות דף פ"ד דלא הוי מובחר ז"א דדווקא מעציץ שאינו נקוב פריך שם בסוגיא על דר' יוחנן אבל לא מעציץ נקוב דעציץ נקוב הויא שפיר מן המובחר ותדע דהא בברייתא דפריך מינה לעולא גרסינן שם אין לי אלא מה שבשדות שבגג שבחורבה שבעציץ שבספינה מנין וכו' ובכל מקום חשיב עציץ נקוב בכלל שדה ולא נתמעט עציץ לענין מעשר מדכתיב היוצא השדה לרבנן דר"ש אלא ע"כ דמעציץ שאינו נקוב פריך וא"כ עיקר הקושיא היא מעציץ שאינו נקוב אבל עציץ נקוב הוי נמי מן המובחר וע"כ לא נתמעט רק מבארצם וס"ל להרמב"ם ז"ל טעמא דהמסקנא דמסיק שבעציץ וספינה אינו מביא הוא משום דנתמעט מן ארץ רק גג וחורבה לא נתמעט ועיקר הקושיא דפריך על ר' יוחנן הוא מעציץ וספינה ושיטת הרמב"ם ז"ל כמו שכתב הכ"מ ז"ל ובתשו' הרא"ש ז"ל ע"כ עיקר הקושיא הוא מעציץ כדפריך אין לי אלא מה שבשדות שבגג ושבחורבה ושבעציץ ופריך מעציץ והוא ע"כ עציץ שאינו נקוב דעציץ נקוב לא נתמעט מן שדה לרבנן דר"ש וע"כ דפריך מעציץ שאינו נקוב וא"כ י"ל דמעציץ נקוב נקרא שבח ארצך ע"כ ס"ל להרמב"ם ז"ל דעציץ נקוב לא נתמעט מן שבח ארצך ורק נתמעט מן בארצם ועפ"ז ניחא מה דהק' בס' ב"ד על ביאור הגר"א ז"ל דא"כ דטעמא דהתוספתא הוא משום דנתמעט מן שדה א"כ קשה למה לא נפשוט האיבעיא דבפ"ק דערלה לענין שביעית בתוך הבית משום דכתיבי תרי קראי ושבתה הארץ וכתיב שדך אם אזלינן בתר ארץ או בתר שדה ונתמעט שביעית הא בהאי תוספתא מפורש בהדיא דנתמעט שביעית מן שדה וע"כ השרישו בעלי' פטור משביעית וע"פ דברינו לא קשה דהא לכאורה קשה למה מיבעיא לי' בשביעית ולא מיבעיא לי' גבי פיאה דכתיבי נמי תרי קראי את קציר ארצכם וכתיב לא תכלה פאת שדך ועוד קשה מה שהק' הפ"מ ז"ל למה השמיט הרמב"ם ז"ל הך בעיא דלא איפשיטא גבי שביעית ועוד קשה מאי קמיבעיא לי' כלל הא הוי כלל ופרט כמו בכל התורה כולה והוי ה"נ ארץ כלל ושדה פרט ואין בכלל אלא מה שבפרט לדוגמא כמו בריש מכלתין עשר תעשר כלל כל תבואת זרעך פרט ה"נ ארץ כלל שדך פרט אבל ע"פ דברינו ניחא שפיר דלפי מה דמסקינן לעיל לדעת הרמב"ם ז"ל דארץ ממעט עציץ נקוב ועציץ נקוב לא הוי רק בכלל שדה לרבנן דר"ש ולא בכלל ארץ א"כ אי לא הי' כתיב גבי שביעית שדה אלא ארץ ה"א דעציץ נקוב פטור משביעית כמו מביכורים וע"כ כתיב שדה דמרבה עציץ נקוב ונמצא דלא הוי כלל ופרט אלא כל אחד מרבי דידי' דהא עכשיו ל"ל דהא דנתרבה מן ארץ נתמעט משדה דהיינו בית ז"א אלא אדרבה מה שנתמעט מן ארץ נתרבה משדה והשתא

ארץ מרבה בית ושדה מרבה עציץ נקוב ול"ל דאדרבה דארץ ממעט עציץ נקוב ושדה ממעט בית ז"א דהא בכל התורה כולה כן הוא דהיכא דאיכא למידרש לקולא ולחומרא דרשינן לחומרא. עיין במסכת קידושין דף כ"א ע"א ובירושלמי פ"ה דפסחים ר"י ב"ז בעי קומי ר"י עד דאת דיין לה לפטור דונה לחיוב וכו' עיין שם וכהנה רבות עצמו מספר:

והשתא ניחא מה דלא איבעיא ליה בפיאה כנ"ל דהא התם שוה מרבה לאילנות כדגרסינן בפ"ק דמסכת פיאה ובקצרכם אין לי אלא קוצר תולש מנין ת"ל לקצור עוקר מנין ת"ל קצירך אין לי אלא תבואה קטנית מנין ת"ל בארצכם אילנות מניין ת"ל שדך ע"כ וא"כ ליכא למיבעיא בבית אם חייב בפיאה או לא אם אזלינן בתר ארץ או בתר שדה ז"א דהא שדה לא הוי מיעוט אלא כל אחד מרבי דידי' דארץ הוא. ריבוי ושדה הוא ריבוי דארץ מרבה קטניות ושדה מרבי אילנות אבל גבי שביעית לא צריך לרבות אילנות דהא כתיב מפורש וע"כ שדה הוא מיעוט ולא ריבוי והוא ממעט בית ונמצא דתלוי בזה להך תנא דס"ל דעציץ נקוב נתמעט מן ארץ ולא הוי רק בכלל שדה א"כ הוי שדה ריבוי וכיון דפלוגתא דתנאי הוא במסכת מנחות דף פ"ד ע"כ שפיר מיבעיא לי' אם שדה הוא מיעוט מן ארץ או דהוא רבוי לארץ וע"כ ליכא למיפשט מהך תוספתא דהשרישו בעלי' דחזקתן למעשרות ולשביעית אלמא דשביעית נתמעט מן שדה ז"א דאימא הך תנא כאידך תנא ס"ל דעציץ נקוב לא נתמעט מן ארץ והוי שדה דשביעית מיעוט והוי כלל ופרט אבל לאידך תנא דעציץ נקוב נתמעט מן ארץ א"כ הוי שדה ריבוי ולא מיעוט ולא ממעט בית אלא דארץ מרבה בית ושדה מרבה עציץ נקוב א"כ לפ"ז ליכא למיפשט מהאי תוספתא כיון דתלוי בפלוגתא דתנאי אבל הרמב"ם ז"ל דפסק בהל' ביכורים כמ"ד דארץ ממעט עציץ נקוב א"כ ממילא הוי שדה רבוי ולא מיעוט ע"כ הארץ מרבה בית ושדה עציץ נקוב ע"כ שפיר השמיט הך איבעיא דלא איפשיטא ולא כתב שום חילוק לענין שביעית ולעולם מחייב בשביעית אפילו בבית וכן בעציץ נקוב חייב בשביעית כההיא עפר חו"ל שנכנס בספינה לארץ דחייב במעשרות ובשביעית אפילו למ"ד דממעט גבי ביכורים עציץ נקוב מארץ הכא חייב משום רבוי דשדה:

ועפ"ז ניחא מאי דפסק הרמב"ם ז"ל בפ"א מה' תרומות הכ"ב פירות א"י שיצאו לחו"ל פטורין מן החלה ומן התרומות ומן המעשרות שנאמר אשר אני מביא אתכם שמה שמה אתם חייבין בתו"ל פטורין וכו' וכן פירות חו"ל שנכנסו לארץ חייבים בחלה שנאמר שמה שמה אתם חייבין בין בפירות הארץ ובין בפירות חו"ל ואם נקבעו למעשר ביד ישראל אחר שנכנסו לארץ חייבין במעשרות מדבריהם עכ"ל וכ' הכ"מ ז"ל לכאורה נראה מדברי רבינו ז"ל שהוא מחלק בין חלה למעשרות בפירות חו"ל שנכנסו לארץ

שחייבים בתלה מדאורייתא ובמעשרות אינן חייבים אלא מדבריהם ויש לתמוה מאחר דמקרא דשמה יליף לפטור גם מתרו"מ בפירות א"י שיצאו חו"ל ממילא אית לן למילף ג"כ לחייב מדאורייתא פירות חו"ל שנכנסו לארץ גם לענין תרומה ומעשר ואיפשר לומר דס"ל לרבינו ז"ל דאע"ג דקרא דשמה אהני לפטור פירות א"י שיצאו חו"ל אינו כדאי לחייב מן התורה פירות חו"ל שנכנסו לארץ משום דכתיב באכלם מלחם הארץ והאי לאו לחם הארץ הוא ובין בחלה ובין בתרו"מ פטור מן התורה וכו' דמדבריהם שכ' בסוף דבריו קאי גם לחלה. וגם איפשר לומר בענין אחר דאה"נ בפירות חו"ל שנכנסו לארץ חייבים בחלה מדאורייתא וה"ה לתרו"מ מיהו הנ"מ כשנכנסו לארץ קודם שנקבעו למעשר דומיא דחלה דמיירי בנכנסו לארץ קודם גילגול אבל אם נקבעו למעשרות בחו"ל ואח"כ נכנסו לארץ מאחר שבשעת קביעתן למעשרות היו בחו"ל פרח מהן חיוב תרו"מ ופטורין מן התורה אבל חייבין מדבריהם ושיעור לשון רבינו ז"ל כך הוא ואם נקבעו למעשר ביד ישראל בעודם בחו"ל חייבין במעשרות מדבריהן אחר שנכנסו לארץ עכ"ל הכ"מ ז"ל. ודעתו ז"ל דרבינו ז"ל לא מחלק בין חלה לתרו"מ בין לפטור שיצאו מא"י לחו"ל ובין לחיוב כשיכנסו מחו"ל לארץ ישראל דבתרווייהו שוין לחיוב ולפטור ופירות חו"ל שנכנסו לארץ או דשניהם חייבין מדבריהם או דשניהם מדאורייתא ותיבות אחר שנכנסו לארץ קאי אלמטה ולא אלמעלה ונקט ברישא חלה וה"ה לתרו"מ ובסיפא מסיים חייבים במעשרות וה"ה לחלה. היוצא לבו מזה דחלה ותרו"מ שוים בזה ואם שדחוק בלשון הרמב"ם ז"ל לפרש כן כמו שכ' הפ"מ ז"ל אבל ההכרח לפרש כן מכח קושית הכ"מ ז"ל הנ"ל. ולכאורה י"ל דע"כ הרמב"ם ז"ל מחלק בין חלה לתרו"מ בשנכנסו מחו"ל לארץ דבחלה דווקא חייב מן התורה משא"כ בתרו"מ הוא רק מדבריהם כפי' הפ"מ ז"ל בדעת הרמב"ם ז"ל ולכאורה ראי' עצומה לזה ממתניתין דרפ"ב דחלה וז"ל המשנה פירות חוץ לארץ שנכנסו לארץ חייבים בחלה וכו' עפר חוץ לארץ שבא בספינה לארץ חייב במעשרות ובשביעית אמר רבי יהודא אמתי בזמן שהספינה גוששת וכו' עכ"ל המתניתין ולכאורה קשה למה בסיפא דמתניתין גבי עפר חוץ לארץ שבא בספינה לארץ לא נקט רק חייב במעשרות ובשביעית ודולג חלה ובריש נקט רק חלה ולא תרו"מ וע"כ דבחלה לא שייך הך דינא דהא לא גרע משנכנסו פירות חוץ לארץ לארץ ולא איכפת לן על שנגדלו בחוץ לארץ ולמה גרע עציץ שאינו נקוב מפירות חוץ לארץ לגמרי כיון דהם בארץ ולא שייך הך דינא דספינה גוששת רק במעשר ושביעית דאם אינה גוששת פטורה ממעשר ושביעית משא"כ בחלה כנ"ל וא"כ מוכח ע"כ דבמעשר לא שייך הך דינא כמו בחלה בנכנסו מתו"ל לארץ והרי גם הרמב"ם ז"ל בהלכה כ"ג שם כתב ג"כ הדין

בעפר חוץ לארץ שבא בספינה לארץ אם הספינה גוששת הרי הצומח בו חייב בתרו"מ ושביעית כצומח בארץ ישראל עצמה עכ"ל הרי ע"כ דפירות חוץ לארץ שנכנסו לארץ דחייב לא שייך רק בחלה ועפר חוץ לארץ שבא בספינה גוששת לא שייך רק במעשר ושביעית ולכאורה הוא פליאה עצומה מאד על הכ"מ ז"ל אבל ז"א דלפי מה שבארתי לעיל וע"פ הירושלמי דרפ"ב דחלה עולה יפה כהוגן דגרסינן שם מה מקיים ר"ע לחם הארץ בספינה שנכנסה לארץ אם קרמו פניה מן החוט ולפנים חייבת מן החוט ולחוץ פטורה ע"ד דר"ע היא ספינתו היא עיסה תני היא הכנסתן שהכל הולך אחר קרימת התנור מודין חכמים לר"ע בהכנסתן לארץ שהכל הולך אחר קרימת התנור מן מה דר"ע מותיב לר"א והוא מקבל מיניה ע"כ ומבואר היטב בדברינו דה"פ דר"ע דריש לחם הארץ על ספינה שנכנסה לארץ אם קרמו פניה מן החוט ולפנים חייבת דה"פ לחם הארץ מכיון שנעשה לחם בארץ אע"פ שנתגדל בחוץ לארץ אך מכיון שקרמו פניה מן החוט ולפנים ונתהווה לחם בארץ תני היא הכנסתן היא קאי אלמעלה דפריך ר"ע לר"א אי אתה מודה לי בשעה שנכנסו ישראל לארץ ומצאו קמחים וסלתות שהן חייבין בחלה ולא גידולי פטור הן והוא מקבל מיניה אר"י תמיהני איך ר"ע מותיב לר"א והוא מקבל מיניה תמן עד שלא נכנסו לה למפרע ירשו וכו' ע"ז קאמר היא הכנסתן כלומר הכנסתן לארץ דלדברי ר"ע הוא כמו מחו"ל לארץ שהולך אחר קרימת התנור וע"ז קאמר מודים חכמים לר"ע בהכנסתן לארץ שהכל הולך אחר קרימת התנור מן מה דמותיב ר"ע לר"א והוא מקבל מיניה וה"פ דלקמן בפ"ג דחלה פליגי ר"ע וחכמים גבי גר שנתגייר והיחה לו עיסה דס"ל לחכמים דתלוי בגילגול העיסה ואם נתגלגל בהיותו נכרי פטורה ור"ע ס"ל דתלוי בקרימת התנור ואם נתגייר קודם קרימת התנור חייב אבל חכמים ס"ל דאם נתגייר אחר הגילגול קודם קרימת התנור פטור. וע"ז קאמר אף על גב דבעיסת הנכרי ס"ל לרבנן דאזלינן בתר הגילגול ואף על פי שנעשה קרימת התנור ביד ישראל אפילו הכי פטור אבל בהכנסתן לארץ ומצאו שם קמחים וסלתות ביד הנכרי דהוי ב' חסרונות א' דהוי עיסת נכרים וב' דהוי חוץ לארץ ומ"מ ס"ל לר"ע דחייב דס"ל דלחם שנעשה בקרימת התנור בארץ ישראל מחדש החיוב א"כ בזה מודים חכמים לר"ע דלחם דא"י מחדש החיוב דאימתי ס"ל דלא איכפת לן על הלחם רק צריך להיות גלגול ביד ישראל הנ"מ בארץ ישראל גופה אבל הנכנס מחוץ לארץ לארץ ישראל דאז לחם דא"י מחדש החיוב אפילו שנתגלגל ביד העכו"ם מ"מ לחם דהכנסת ארץ ישראל מחדש בחיוב אפילו שמצאו בהכנסתן עיסה ביד נכרי לאחר הגילגול הכנסתן מחדש החיוב דלחם של קרימת התנור וזה ברור וא"כ לפ"ז לא דמי עציץ שאינו נקוב לפירות שנכנסו מחוץ לארץ לארץ

ישראל כמו דלא דמי עיסה שהיתה ביד עכו"ם לאחר הגילגול דפטורה ובהכניסה לארץ ישראל חייב אפילו לאחר הגילגול משום דהכנסת ארץ ישראל מחדש החיוב מגזה"כ וא"כ עציץ שאינו נקוב פטורה ורק הכנסה מחוץ לארץ לארץ ישראל מחייב משום אשר אני מביא אתכם שמה דדריש ר"ע מינה דהבאה מחוץ לארץ לארן ישראל מחייב א"כ עציץ שאינו נקוב פטורה והבאה מחוץ לארץ לארץ ישראל שאני משום דזה הוא חיוב חדש מן אשר אני מביא דהבאה מחוץ לארץ לארץ ישראל מחייב יותר משקנה מן הנכרי בארץ ישראל גופה דזה חיוב חדש מאני מביא א"כ שפיר כתב הכ"מ ז"ל דגם תרו"מ חייב בהבאה כמו חלה ועפר חוץ לארץ בספינה גוששת דווקא משא"כ באינה גוששת. והא דלא נקט בסיפא בדין עפר חוץ לארץ שבא בספינה לארץ דחייב בחלה ובמעשרות ובשביעית ז"א דבחלה כתיב ארץ ולא מהני עציץ נקוב כמו בביכורים כדעת הרמב"ם ז"ל דעציץ נקוב נתרבה בכלל שדה ולא בכלל ארץ רק מעשרות ושביעית דנתרבו מן שדה כמו דברינו לעיל. ועפ"ז מובן מה דאיבעיא ליה לר"י במסכת כלאים פ"ז ר"י בעי מהו לומר על פתו המוציא לחם מן הארץ דשם קאי אעציץ נקוב ומבעיא לי' אם אומרין עליו ברכת המוציא לחם מן הארץ דהא עציץ נקוב אינו בכלל ארץ והאיבעיא קאי אעציץ נקוב ואל תשיבני הא בערלה כתיב ג"כ ארץ ואעפ"כ חייב בעציץ נקוב ז"א דלא שייך ארץ מיעוט רק כמו גבי חלה דכתיב בי' והיה באכלכם מלחם הארץ. וכך בשביעית דכתיב ושבתה הארץ וגזה"כ הוא מתיבת הארץ למעט עציץ נקוב ולא על ביאת הארץ משא"כ בערלה דלא כתיב בי' חיובא דארץ אלא כי תבואו אל הארץ ונטעתם האי הארץ קאי על ביאת הארץ והא דחייב הנוטע בתוך הבית לאו דהארץ מרבי בית ז"א אלא דלא כתיב בי' שדה למעט בית ודו"ק סליק פירקא וכולא מסכת בסייעתא דשמיא.